

Бекітемін:

“Bal- Aіym 2” бөбекжай-
бакшасының меңгерушісі

Ж.Н.Ибрагимова

Вариативтік компонент

“Балапан” кіші топ

Тәрбиешілер: Сатимбаева А

Тохинова А

2023-2024 оқу жылы

Ортаңғы тобына арналған «Дидактикалық ойындар» бағдарламасы

(Вариативтік компонент)

Ойын дегеніміз ұшқын, білімге құштарлық пен
еліктеудің маздап жанған оты.

Ойынсыз, музыкасыз, творчествосыз, фантазиясыз
Толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды.

В.М. Сухомлинский

Кіріспе

Ойын - бала өміріндегі тәрбиенің шешуші шарты. Бала өзін қоршаған ортаны, өмір сүріп отырған айналасындағы құбылыстар мен заттарды ойын арқылы түсініп, ұғынады. Алайда жақсы, дұрыс ұйымдастырылған ойын ғана тиісті, қалағанындай нәтиже бере алады. Ойын мектепке дейінгі тәрбиешілердің бірден - бір көмекшісі десек те болады.

Дидактика - термині гректің «дидактос», яғни үйрететін деген сөзден шыққан. Дидактикалық құралдар оқу міндеттеріне сай арнайы әзірленеді. К. Д. Ушинский мектеп жасына дейінгі балалардың ерекшеліктерін ескеріп, былай деп жазады: «Бала табиғаты көрнекілікті аса қажетсінеді. Балаға өзіне белгісіз бес сөзді жалаң үйрете бастасаңыз, көп уақытты зая кетіріп, босқа қиналасыз. Ал енді жиырма сөзді суреттермен байланыстыра үйретсеңіз, бала оны лезде қағып алады. Сіз балаға қарапайым ғана ойыңызды қанша түсіндірсеңіз де, оңай ұға қоймайды. Дәл сол ойды күрделі суреттер көрсете баяндасаңыз, ол сізді тез түсінеді».

Дидактикалық ойын – оның аты айтып тұрғандай, баланың ақыл - ойын дамытып, таным түсініктерді ажыратудағы әдістердің бірі. Ойын арқылы оқыту – мектеп жасына дейінгі кезеңнің негізгі ерекшелігі. Бала әрбір затты ұстап, дәмін татып, сан рет байқап көреді. Балабақшада бала психикасының дамуына ойын әрекеті шешуші рөл атқаратындығы туралы белгілі ғалымдар (Ж. Аймауытұлы, М. Жұмабаев, Ш. Құдайбердіұлы, С. Торайғыров, т. б.) өз еңбектерінде айтып кеткен. Педагогикалық үрдісті жетілдіруде ойынның алар орны жөнінде қазақстандық ғалым Н. Құлжанова да зерттеген. Дидактикалық ойындар арқылы баланың математикалық қабілеттерін оятудың әсерін Ресей ғалымдары Т. В. Лодкина, А. И. Захаров, В. С. Мухина, А. М. Леушина, Е. И. Щербакова, Е. О. Смирновалар атап көрсеткен. Дидактикалық ойындардың ықпалын баланың сезініп, түйсінуі және сөз түрінде бейнелеуінің маңызын А. В. Запорожец, А. Д. Кошелева және т. б. белгілеген. Дидактикалық ойын баланың қоршаған дүние туралы түсінігін кеңейтіп және оны бекітіп нақтылайды және ойлай білуге баулып, сөздік қорын өсіреді, ақыл - ой қызметін қалыптастырады. Дидактикалық ойын – балалар үшін оқу да, еңбек те. Педагогикада дидактикалық ойындарға былай анықтама беріледі: дидактикалық ойындар дегеніміз – балаларға белгілі – бір білім беріп, іскерлік пен дағдыны қалыптастыру мақсатын көздейтін іс - әрекет.

Мақсаты: Дидактикалық ойындар арқылы балалардың білім және білік дағдыларын қалыптастыру

Міндеттері:

Ойын әрекетінің әр түрін қамтитын және балалардың жалпы дамуына көмектесетін түрлі дидактикалық ойындарды қолдану;

Заттардың қасиеттері туралы балалар түсініктерін кеңейту;

Заттарды сыртқы белгілеріне қарай ажыратуға үйрету;

Заттардың функционалды қызметтеріне қарай топтастыру іскерліктерін дамыту;

Дидактикалық ойындар арқылы баланың қызығушылығын тудыру және ақыл - ой белсенділігін арттыру.

Мазмұны:

- Заттардың сенсорлық қасиеттеріне зейіндерін аудару ойындары
- Қол мен саусақ ұштарының қимылдарын және сенсормоторлық кеңістік, «көз, қол» үйлесімділігін дамыту ойындары
- Заттардың ерекше қасиеті, түсі, көлемі, пішінін көрсету ойындары
- Балалардың тілін, сөздік қорын дамыту ойындары
- Эстетикалық талғамын, шығармашылық қиялдау қабілетін дамыту ойындары

Тақырыптық жоспар үлгісі

	Ойынның тақырыбы	Сағаты	Максаты	Шарты	Көрнекілігі
1	«Әдемі гүл»	1	Түстер туралы ұғымын бекіту, түстердің атын білуге машықтандыру, түрлі түсті бояудағы түстерді сәйкестендіруге үйрету, саусақ моторикасын дамыту	Топка гүл тістеген күшіктің кіруімен ғажайып сәт ұйымдастырылады. Күшік аузына тістеп кірген гүл шоғын теріс дем алып иіскейді де, тыныс шығарған кезде гүлдер шашырап кетеді. «Ой балалар, мына гүлдерім шашылып қалды ғой, сендер маған көмектесесіңдер ме?» -деп сұрақ қояды. Ол үшін гүлдердің түстерін анықтайық. Әрқайсың жерден жинап алған гүлдің түсін атауларың керек. Енді осы түстерге сәйкес көбелектерді қондырайықшы-деп ұсыныс жасалады	Түрлі –түсті гүлдер, көбелектер

	құрастыр»		біріктіру қабілетін, кеңістік арақатынастарының заңдылықтарын құру, үлгіні көшіру іскерлігін дамыту	суреттерден бүтін суреттер құрастыру керектілігі түсіндіріледі	жемістердің, көкөністердің немесе ойыншықтардың суреттері
5	«Жемістерді жина»	1	Қалыпты көлемдегі заттарды берілген үлгіге қарай көз мөлшермен анықтауды дамыту	Тәрбиеші балаларға алма ілінген ағашты көрсетіп: - «Балалар кішкентай алмаларды кішкентай кәрзеңкеге, орташаны орташа кәрзеңкеге, ал үлкен алмаларды үлкен кәрзеңкеге салуларың керек» -деп ортаға 3 баланы шығарады. алмаларды үзуді тапсырады. Ойын аяқталған соң алмалар қайтадан орнына ілініп, ойын әрі қарай жалғасады	3-түрлі көлемдегі үлкен, орташа, кішкентай, 3-кәрзеңке үлкен, орташа, кішкентай, картоннан сырқылған алма және алма ілінген ағаштар
6	«Үлкен-кіші»	1	Түстер туралы білімдерін бекіту, заттарды көлеміне қарай айыра білуге үйрету. Үлкен-кіші, ұқсас емес деген сөздерді қолдана отырып, зейінін, есте сақтауын, ойлауын дамыту	Әр түрлі көлемдегі ойыншықтар мен жануарлардың суреттерін атай отырып көлемдерін ажыратады	Ойыншықтар мен жануарлар суреттері

2	«Әуе шарлары»	1	Берілген үлгіге қарап түстерді сәйкестендіріп таңдау жолдарымен таныстыру	Балаларға «Әуе шарлары» ойынын ойнайтындығы айтылады. «Балалар түрлі түсті әуе шарлары мен осы түстес жіптеріміз бар. Қазір фланелеграфта жіптер пайда болады» - деп бірдей арақашықтықта тігінен алты жолақшаны фланелеграфқа орналастырады. «Енді әрбір жіпке түсіне қарай шарларды байлаймыз» - деп 1-ін көрсетіп, қалғандарын балалардың өздеріне жасау ұсынылады. Әрі қарай балалар үлестірмелі заттармен құмыс жасайды	Магнитті тақта немесе фланелеграф, жіңішке картон жолақшалары (15x0.5 см) 6 түсті, диаметрі 10 см 6 түсті дөңгелек, Үлестірмелі заттар: әртүрлі жолақшалары бар ақ парақты жолақша
3	«Не қайда тұрады?»	1	Ойын арқылы балалардың тілін, ой-өрісін дамыту	Балаларға иттің, қоянның, қойдың, торғайдың т.б суреттерін көрсетіп сұрақтар қою арқылы, әрқайсының тұру орталарына орналастыру қажеттігі түсіндіріледі (итке-үйшік, торғайға ұя, қойға-қора, қоян-қоршауға)	Жануарлардың және олардың тұратын орталарының суреттері
4	«Суреттерді	1	Талдау және	Балаларға кез-келген кесілген суреттер таратылады да, осы	әр түрлі суреттер:

7	«Түсіне карай таңда»	1	Түстер туралы ұғымдарын кеңейту, ойынға қызығушылығын арттыру	«Балалар, бүгін біз «Түсіне карай таңда» ойынын ойнаймыз. Сендердің қолдарыңда түрлі түсті бөліктері бар кілемшелер бар. Қараңдаршы, қандай әдемі ойыншық» -деп көк машинаны көрсетеді. Бұл көк түсті машина. Ал мынау не? -қызыл түсті машина. Бұлардың айырмашылығы неде? (түстерінде) Ал енді кілемшенің ұяшықтарына түстері сәйкес келетін ойыншықтарды таңдаңдар-деп балаларға тапсырма береді. Енді біздің машиналарымыз кілемшелерге жасырынып қалды деп, ойынды әрі қарай жалғастырады	30x20 см картон кілемше 6-бөлікке бөлінген. Бөліктері 10x10 см
8	«Сипаттамасы бойынша тап»	1	Ұзын-қысқа, кең-тар, биік-аласа, үлкен-кіші ұғымдарын бекіту	Сөреге аю, қоян, қасқыр, түлкі т.с.с 5-6 ойыншықтар қояды. Әрбір ойыншықтарды анықтап қарап, атын қайталайды. Балалардың біреуін бөлмеден шығарып, ойыншықтар туралы жұмбақтар құрастырады. Мыс.: «Ұзын құлақ, қыли көз, қысқа құйрық» -бұл қай аң? Жұмбақтарды құрастырып болған соң, баланы шақырады. Егер ол жұмбақты дұрыс шеше алмаса, қолына сол ойыншық беріледі де, жұмбақ қайта айтылады.	Жануарларды бейнелейтін ойыншықтар
9	«Түрлі түсті сарафан»	1	Балаларға түстердің өзгеруін көрсету арқылы, бір түстен екінші түске көшу және түстер арасындағы байланысқа назар аударту	Балаларға айналмалы тұғыр және әр түсті қағаздан қырқылған дөңгелек пішіндер таратылады. Тәрбиеші: «Балалар, бүгін бізге көңілді биші қыз қонаққа келді. Қараңдаршы оның үстіндегі сары түсті сарафаны қандай әдемі! Қуыршақтың бұдан басқа да түрлі- түсті сарафаны өте көп екен» -деп қағаздан қырқылған дөңгелектерді көрсетеді. Балалар бұл сарафандар жәй сарафан емес, сикырлы сарафан екен, ол билеп кетсе болғаны сары-жасылға, қызыл-күлгінге айналады екен деп тұғырды айналдыра отырып көрсетеді	Орамал мен сарафаны бар қыздың бейнесі орналастырылған тұғыр. диаметрі 4.5 см қызыл, сары, көк түсті қырқылған дөңгелектер
10	«Таныс	1	Геометриялық	Балаларға суреттерді таратып беру. Жүргізуші бірінші	Пішіндер бейнеленген

	пішіндер доминосы»		пішіндер жайлы білімдерін бекіту, көп заттың ішінен біреуін таңдауға жаттықтыру	суретті үстелдің ортасына қояды, қалған балалар суретке сәйкес өзінің суретін қояды, суретте бейнеленген пішінді атайды. Ойын осылай жалғаса береді	суреттер
11	«Қуыршақ қонаққа дайындалуда»	1	Ұзын-қысқа, жуан- жіңішке, ұзындығы бірдей деген өлшемдерді салыстыруға жаттықтыру	Қуыршақ қонаққа барады, киімін киюге, шашына бантик таңдауға көмектесуді ұсыну. Көп бантиктердің арасынан ұзындығы бірдей екі бантикті табу керек. Әдемі бантиктермен қуыршақтың шашын әсемдеу	Ұзындығы, жуандығы, түсі әртүрлі ленталар
12	«Әдемі пішіндер» ойыны	1	Баланың шығармашылық іздену іс-әрекетін белсендіру, фантазиясын дамыту, геометриялы қ пішіндерден түрлі бейнелер құрай білуге үйрету	Ойын үшін алдын ала геометриялық пішіндер жинағы дайындалады. Тәрбиешілер балаларға геометриялық пішіндерден түрлі заттар бейнесін жасауды сұрайды, мысалы, геометриялық пішіннен жануар бейнесін жасайды	Геометриялық пішіндер үшбұрыш, төртбұрыш, дөң гелек, сопақша
13	«Суретті тіз»	1	Сөздегі бірінші дыбысты анықтап үйрету	Тәрбиеші балалардың алдына суреттерді қояды да атайды. Сосын оларды бірінші дыбысын есітуіне қарай топтастыруын сұрайды. Мыс.: с- сабын, сүлгі, сурет, сиыр, сарымсақ п-пальто, піл, пияз, парак, парта т.б	Әр түрлі дыбыстан басталатын заттық суреттер. Әр дыбысқа бірнеше суреттер

14	«Кім не жейді?»	1	Логикалық ойлауды, сөйлеуді, талғамды байланыс құруды және түсіндіре білуді дамыту	Өсімдіктер мен жануарлары бар кәртішкелер жинағын дайындайды. М/ы: шөп-қоян-қасқыр: шаян-балық-итбалық-ақ аю: шырша бүршігі-тиін-сусар: өсімдік (шырын)-көбелек-бақа-құтан және т.б. Балаларға кәртішкелер таратылады. (кәртішкелерді лайықты суреттермен бетперделермен ауыстыруға болады)	Өсімдіктер мен жануарлар бейнеленген суреттер
15	«Шыршаны безендіреміз»	1	Түстеріне қарай топтастыруға үйрету	Балаларға шырша ойыншықтарының силуэттері таратылады. Мольбертке шырша бейнесі бейнеленген планшет орналастырылады. Тәрбиеші: -«Балалар жақында бізде жана жыл мерекесі келе жатыр. Соған біз шыршамызды түрлі түсті ойыншықтармен безендіріп қояйық»-деп ұсыныс тастайды. Әрқайсыларының қолдарында белгілі бір түсті ойыншықтары бар, мен қазір бір түсті атаймын, сол түс кімде бар, сол бала шыршаға келіп ойыншықты іледі. Бірінші қызыл түс, сонан соң сарғылт, сары, жасыл, көк, көгілдір т.с.с	Планшет 30x50 шырша бейнеленген. Түрлі түсті қағаздан қыркылған 2 шт шырша ойыншықтары
16	«Апта күндері»	1	Апта күндерін атап, есте сақтай білуге үйрету	Арнайы дайындалған карточканы көрсетіп, таныстыру. Апта күндерін атату, карточканы таратып беру. Тақтаға шыққан бала карточкаға сәйкес өз апта атын білу керек. Тәрбиеші бұйрығымен, «дүйсенбі» бір адым алдыға десе, тұрып қалмай алдыға шығу керек. Бұдан соң балалар кезекпен ауысып тақтаға шығады	Апта күндерін шартты түрде белгілейтін 1-ден 7-ге дейін дөңгелектермен дайындалған карточка
17	«Сипатына қарай шешуін тап»	1	Заттарды қасиетіне қарай айыра білуге тәрбиелей отырып, байқампаздыққа баулу	Тәрбиеші суреттер көрсетеді. М/ы: ақшақардың суреті – «Балалар сендердің алдарында ақшақардың суреті бейнеленген кәртішкелер бар. Бір қарағанда олардың бәрі бірдей сияқты, бірақ анықтап қарасаңдар оларда өзгешеліктер бар. Осыған байланысты сендерді суреттегі ұқсастықтар мен	Заттық суреттер: ақшақарлар, жиналмалы қуыршақтар, жатпайтын қуыршақтар, көбелектер,

			өзгешеліктерді байқап тез анықтауға шақырамын». Ақшақардың бетінде қандай өзгерістер бар? -екі көзі, бір қызыл мұрыны бар -бастарында ше? -біреуінде шелек, екіншісінде кастрюль -қолдарында қандай өзгерістер көріп тұрсындар? -сыпырғыш, күрек, таяқшалар біреуінде оң, ал екіншісінде сол қолдарында -түймелері нешеу? -үш, төрт т/б	аюлар, бірақ кейкі мөлшерде әр түрлі өзгерістерімен
«Түрлі түсті моншақтарды тізу»	1	Түстеріне қарай кезектестіріп тізуге үйрету	Қонаққа қуыршақ немесе аю келеді, өзімен бірге моншақтарды әкеліп, әдемі моншақ жасауға көмектесулерін сұрайды. Тәрбиеші екі түсті моншақты қолына ұстай отырып, бірінші қызыл, сонан соң ақ моншақты тіземіз –деп көрсете отырып балалардың орындауларын қадағалап отырады	Ақ түсті -8 қызыл түсті - 8 моншақтар, диаметрі-2 см. Жіптер және қорапшалар
«Иісі бойынша анықта» ойыны	1	Сезім түйсігін, қоршаған ортаға қызығушылығын дамыту	Тәрбиеші баланың көзін таңып байлап, табаққа кезектен түрлі жемістер мен көкөністерді салады, мысалы: алма, лимон, пияз, қызылша, сәбіз және т.б. Бала бұл қандай жеміс немесе көкөніс екенін иісі бойынша анықтап, оларды атайды	Жеміс-жидектер
«Гараждар»	1	Геометриялық пішіндер жайлы білімдерін бекіту, ойлау қабілеттерін	Ойынның мазмұны: балалар жүргізуші болады. Қолдарына суреті бар рульдерді таратып беру. Белгі бойынша балалар көліктерін жүргізіп ойнайды. «Көліктерінді гараждарыңа аңарып қойыңдар» - деген кезде, рульдегі суретіне ұқсас	Бала саны бойынша суреті бар рульдер, дәл сондай суреті бар гараждар

			дамыту, жағымды көңіл-күйлерін камтамасыз ету	суреті бар гараждың жанына барып тұра қалалы	
21	«Кімге не керек»	1	Түрлі мамандықтың еңбек құралдарын танып айта білуге үйрету	Тәрбиеші тақтаға әр түрлі мамандық иелерінің суретін орналастырады. Үстел үстінде мамандықтарға қажетті құрал жабдықтар бейнеленген кәртішкелер. Тәрбиеші осы бейнеленген кәртішкелерді сәйкестендіріп, өз мамандық иелерінің қасына орналастыру керектігін түсіндіреді. М/ы: тігіншіге-ине, құрылысшыға-қалақ, мұғалімге-кітап т.б	Әртүрлі мамандыққа қажетті құрал-жабдықтар бейнеленген карточкалар
22	«Бұлар нелер?»	1	Әрбір үй жануарларының төлдерінің аттары мен жабайы жануарлардың аттарын үйрету	Балаларға суреттер көрсету арқылы олардың атауларын, немен қоректенетінін, тіршілігін айту. М/ы: мысық-сүг-үй жануары, қасқыр-ет-жабайы аң т/б	Үй және жабайы жануарлар суреттері
23	«Тәрелкесіне қарай кесесін таңда»	1	Түстер туралы ұғымдарын кеңейту	Тәрбиеші қызыл, жасыл, сары түсті ыдыстарды полотноға орналастырып былай деп әңгімелейді: Дүкенге алдымен тәрелкелерді әкелді. Дүкеншілер оларды сөрелерге орналастырды. Жоғарғы сөреге сары түсті, ортаңғы сөреге жасыл түсті, төменгі сөреге қызыл түсті тәрелкелерді орналастырды. Балаларға сұрақ қойып қайталатады. Сонан соң кеселерді әкелді. Қане, балалар дүкеншілерге кеселерді тәрелкелерге түстеріне қарай орналастыруға көмектесейікші- деп балаларды ойынға шақырады.	Картоннан кыркылып полотноға орналастырылған әр түсті кеселер мен тәрелкелер
24	«Қане, сөйлесейік» ойыны	1	Ана мен бала арасындағы сүйіспеншілік сезімдерін арттыра	Тәрбиеші нақты тақырыпты таңдайды. Мысалы, анаңның туған күніне сыйлық таңдау. Тақтада әр түрлі сыйлықтар орналастырылған. Тәрбиеші балаларға осы тақырыпқа байланысты сұрақтар	Гүл, күн, ыдыстар, шаңсорғ ыш, еттартқыш, жихаздар т/б

			көңіл-күйін сыйлау, байланыстыра сөйлеу қабілетін жетілдіру	Бүгінгі сендердің айналарыңнан тұған күзді анықта, қандай жеміс сыйлар едің? - Сен неліктен осы сыйлықты таңдадың? - Бұл затпен не істеуге болады, сен қалай ойдайсың?	
25	Жыл мезгілі	1	Балалардың тілін дамыта отырып, байқампаздыққа баулу. Жыл мезгілдерінің ерекшеліктерін ажырату	Мольбертте 4 жыл мезгілінің суреті орналастырылған. Балаларға 4 жыл мезгіліне байланысты табиғат құбылыстары бейнеленген кәртішкелер таратылып беріледі. Тәрбиешінің сұрағына байланысты қай зат қай мезгілге қолданылады, кәртішкелерді соған сәйкес орналастырады	Табиғат құбылыстары бейнеленген кәртішкелер
26	«Әркімге өз үйі»	1	Қолмен саусақ ұштарының қимылдарын және сенсамоторлық кеңістікті «көз», «қол» үйлесімділігін дамыту. Түстерді ажыратуға үйрету	Балаларға аңдардың суретін көрсетіп сұрау: -Сендер мына аңдарды білесіңдер ме? -Аңдарға үйлерін табуға көмектесеміз бе?- деп дайын үйлер терезесіне бейнеленген аңдарды орналастырады	6-түсті (қызыл, сары, жасыл, көк, қоңыр, қызылсары) үй және аңдардың (қоян, қасқыр, аю, түлкі, кірпі, тышқан) суреттері

27	«Әр құсқа өз орны»	1	Суда жүзетін, жыртқыш және батпақта болатын құстар жайлы қысқаша хабарлама жасау	Тәрбиеші таблицадағы құстар жайлы шағын әңгіме тыңдауды ұсына отырып, құстардың аяқтарының құрылымдарына, тұмсықтарына, ерекше назар аударуларын сұрайды. Өйткені бұл сипаттамалар құстардың тіршіліктерінің белгілері болып табылады. Бүркіт туралы әңгіме Бүркіт –жыртқыш құс. Ол құстармен аңдарды аулап өмір сүреді. Ол биікте отырып, жердегі қорегін аңиды. Ол бүгілген тырнағы мен мықты аяғы және иілген мықты тұмсығы арқылы өз қорегін жібермей ұстайды. Тырна Өзен, көл жағалауындағы батпақтарда өмір сүреді. Оның мойыны, тұмсығы, аяғы ұзын болып келеді. Ол көлдердегі су жәндіктерімен қоректенеді. Қаз Өзен, көлдерде жабайы қаздар болады. Олардың аяқтарының табан асты бұлшық еті болады. Қаздар сондықтан суда тез жүзе алады. Ұзын мойынын суға тығып өз қорегін табады. Сонан соң тәрбиеші балаларды бір-бірлеп қасына шақырады. Әр бала бір суреттен алып бүркіттің, тырнаның немесе қаздың қасына орналастырады. М/ы: жапалақты бүркіттің қасына орналастырдым, өйткені ол да жыртқыш құс т.б	Кү. 14. Бейнеленген табиғаттағы құстардың табиғаттағы бірінші катарда: бүркіт, тырна, қаз 2). Құстар бейнеленген суреттер (жапалақ-жыртқыш құс, тырна батпақта, акку, үйрек-суда жүзетін)
28	«Дүкен» ойыны	1	Заттарды сипаттай алу, оның бар белгілерін табу, затты сипаттамасына орай тануды дамыту	Тәрбиеші балаларды жартылай шеңбер бойына отырғызып, балаларға айтады: «Бізде жаңа дүкен ашылды. Онда қандай жаңа ойыншықтар бар екенін көрейік. Сендер ойыншық сатып аласыңдар ма? Ол үшін ереже сақтау керек. Ойыншықтың атын атамай, көрсетпей, сипаттап беру керек». Сипаттауға қарай сатушы өзі тауып, алып береді. Қысқа санамақтың көмегімен балалар сатушыны таңдайды.	Ойыншықтар, суреттер

				Тәрбиеші ойыншықта сатып алу әрежесін көрсетеді. Тәрбиеші: - «Мен ойыншық сатып ағым келеді. Қошпа, маймақ аяқ, балды жақсы көреді». Сатушы сатып алушыға ойыншық аюды береді. Ойын барлық қатысушылар өздеріне ойыншық алып болғанға дейін созылады.	
29	«Мені кім шақырды?» ойыны	1	Өз құрбы-құрдастарының дауысын тани білуді дамыту	Балалар шеңбер бойына тұрады, бір балаға шеңберден шығуын сұрайды, бірнеше қадам жерде шеңберге арқасымен тұруы тиіс. Тәрбиеші шеңберден шыққан баланы шақыратын баланы тандайды. Шыққан бала қайта келіп, кім шақырғанын айтуы керек: - Мені шақырған сен, Аңсар. Егер бала дұрыс тауып, бірақ есімін ұмытып қалса, шақырған баладан сұрауына болатындығын тәрбиеші айтып ескертеді. Әдетте балалар ең алдымен саусақпен көрсетеді. Сондықтан тәрбиеші қадағалап, толық жауап беруін талап етуі тиіс	
30	«Қалай жүріп, нені тапқың келеді?»	1	Кеңістікті бағдарлай білуге үйрету. Оң-сол, алдында-артында ұғымдарын бекіту	Тәрбиеші ойыншықтарды топтың әр жеріне қояды: баланың оң жағына-машина, сол жағына-доп, алдына-қуыршақ, артына-зымыран қойып былай дейді: «Алдында қуыршақ, оң жағында машина, сол жағында доп, артында зымыран, қалай жүріп, нені тапқың келеді?»	Кез-келген ойыншықтар немесе суреттері
31	«Үйдің есігін жабайық»	1	Заттарды өлшемі бойынша	Ойынның мазмұны: қағаздан қиылған, есігі жоқ үйдің суретін балаларға тарату. Жуан және жіңішке есіктерді үйдің	Ойынның құрал-жабдықтары: үйдің.

			және жетініп заттарды ажыратуға жаттықтыру. Ойлау кабілетін дамыту		
32	«Кім есінде көп сақтайды?»	1	Көзбен көріп есте сақтауын дамыту	Тәрбиеші балаларға кезекпен бірнеше суреттер көрсетеді, онда әртүрлі заттар бейнеленген. Балалар мұқият қарап, 1-2 минут аралығында есте сақтайды. Содан кейін тәрбиеші суреттерді алып тастайды да, балаларға оларды атау керектігін, яғни кім қайсысын есінде сақтағанын сұрайды. Кім көп атаса, сол – жеңімпаз болады	Алма, жүзім, банан, өрік т.б жемістердің суреттері
33	«Бакша да ма, бау да ма?»	1	Жемістер мен көкөністер туралы мағлұмат беру. Олардың айырмашылықтарын түсіндіру	Тәрбиеші балаларға жемістер мен көкөністердің суреттерін көрсету арқылы олардың атауларын айтқызады. Сонан соң көкөністердің жерде, жемістердің талда өсетінін түсіндіру арқылы сұрақтар қойып, балалардың ойынға қызығушылықпен қатыстырады	Жемістер мен көкөністердің суреттері
34	«Сыпайы болу» жаттығуы	1	Ойлауды, сөйлеуді дамыту, ересектерге және кұрдастарына сыпайы қатынас жасауға және өтініш білдіруге үйрету	- Балалар, сиқырлы сөздер бар, яғни олар көңіл-күйді көтеруге көмектеседі. Бүгін біз дұрыс және сыпайы өтініш жасауды үйренеміз. - Сіздің өз құрдасыңызға өтініш білдіргеніңізді елестетейік. Оны қалай жақсартуға болады? Қалай ойлайсыздар? Міндетті түрде атын атап, көзіне қарап, «өтінемін» сөзін ұмытпау керек. Байқап көрелік: - Ансар, өтінемін, допты маған берші. - Гүлнәр, егер қиын болмаса, ойыншықтарды жинауға	

			көмектесші. - Арай, маған түйемді салуға көмектесші, өтінемін. - Ал, енді көшеде бейтаныс адамнан дүкеннің қайда екенін сұрау керек болса, былай айтуға болады: - Ғафу етіңіз, ... - Кешіріңіз, ... - Маған көмектесіп жіберіңізші, өтінемін.... - Жағдайға байланысты бірнеше нұсқаны ойнап көрсету керек. - Егер тәрбиешіге, анаңызға немесе ересектердің бірінен сұрағыңыз келсе, ал ол кісі сол сәтте баба біреумен сөйлесіп отырса, не істеуге болады? «Кешіріңіз, өтінемін, сөзіңізді бөлейін, Сізді бола ма?» «Кешіріңіз, Сіздерге кедергі келтіргеніме, сұрақ қойсам бола ма?» - Сіздер сыпайылық ережесін және жақындарыңызға қуаныш сыйлауды ұмытпайсыздар деп сенемін	
5	«Кім қандай, айтып бер» ойыны	1	Жануарлардың ерекше белгілеріне, сыртқы пішініне, әрекеттеріне назар аударуға үйрету Тәрбиеші балаларға әртүрлі жануарлар бейнеленген суреттерді көрсетіп, қандай жануар екенін, не істей алатынын айтады. Мысалы: Түлкі, қызыл-сары, өте қу, айлакер. Ол орманда, далада өмір сүреді, тышқан, қоян аулайды. Басқа жануарларға да қатысты сипаттама беріледі	Жануарлардың суреттері

36	«Түрлі түсті заттар» ойыны	1	Түстеріне қарай заттарды топтастыра білуді үйрету	Тәрбиеші балалармен бірге шеңберге тұрады және ойын ережесін түсіндіреді: «Менің қолымда доп бар. Мен бір түсті атаймын да, біреулеріңе допты лақтырамын. Допты кім ұстап алды, сол осы түсті затты атауы керек, содан кейін кез келген түсті атап, тағы біреуге допты лақтырады. Ол қағып алып, затты атайды және т.с.с. Мысалы, «жасыл» (тәрбиеші жасыл түсті заттарды есіне түсіру үшін кішкентай үзіліс береді) және Динаға допты лақтырады. Дина «кияр» деп жауап береді. Дина жауап берген соң, допты келесі ойыншыға «көгілдір» деп лақтырады және т.б. Бір түс бірнеше рет қайталануы мүмкін, себебі бір түсті заттар көп. Ойында тез жауап бере алу керек	Доп
----	----------------------------	---	---	---	-----

Бекітемін: *Ж.Н.Ибрагимова*
“Bal- Aitun 2” бөбекжай-
бақшасының меңгерушісі
Ж.Н.Ибрагимова

Варитивтік компонент

“Қызғалдақ” ортаңғы топ

Тәрбиешілер: *А. Окасова*

Моқшимықова Мадина

2023-2024 оқу жылы

**«Қызғалдақ» ортаңғы топқа арналған
«Ертегілер елінде» атты бағдарламасына**

Пікір

Ортаңғы топ балаларының сөйлеу мәдениетінің, ойлау қабілетінің дамуына баса назар аударған жөн. Осы орайда бүгінгі таңдағы балаларды жетелеп, ой-өрісін ашуға, дамытуға ертегінің маңызы зор.

«Ертегілер елінде» бағдарламысн енгізу бүгінгікүн талабы болып отыр.

«Ертегілер елінде» таңдау курс бағдарламасын тәрбиеші зерттеп, талқылап керекті ертегілерді балалардың жас ерекшеліктеріне сай алған. Қатынас саласы бойынша мақсат міндеттері айқындалып, зерттеліп, ойын элементтерінің құрылымына сәйкес жазылған.

Бұл бағдарламада балаларды сахналап, рөлдерге бөліп жұмыс жасау дағдыларында көрсете білген. Бұл ертегінің тәрбиелік мәні зор, өмірімен байланыстырылып, адамгершілікке, мейірімділікке баулиді, үйретері мол.

Бұл бағдарламада алынған ертегілер бір-біріне ұқсастығы жоқ. Бірі достық туралы болса, ал бірі жақсылық пен жамандық, айлакер, құлық туралы, ал бірі байлық, денсаулық және еңбек туралы ертегілер.

Бағдарлама көзделген мақсатқа сай баланың жеке басын қалыптастыра отырып, балалар коллективінің дамуында басты роль атқарады. Балаларға ертегі арқылы халқымыздың тарихын, мәдениетін таныстыру қолға алынған.

**Пікір жазған: Жалғасбаева Анель
Окасова Әсел**

Мақсаты: балаларды топтастырып, бірге ертегіні сахналауға, рөлдерді орындауда икемділік, шынайлық, бірлесіп әрекет етуге үйрету, сөздік қорын, тіл байлығын дамыту.

Міндеттері: Топпен жұмыс жасауды, өзіне жүктелген міндеті толық атқаруды, бастаған істі төзімділікпен аяқтауды. Балалардың әлеуметті ортада бір-бірімен дұрыс қарым-қатынас жасаудың дағдыларын жетілдіру.

Күтілетін нәтиже: - Ертегі кейіпкерлерінің рөлін орындауға икемді болуды дамытып, өзінің жеке тілектестігін көрсетеді.

- Ертегі барысын үнемі өзгертіп, ауыстырып, мүмкіндігін қамтамасыз етіп отырады.
- Ойыншылардың арасында жолдастық қарым-қатынас қалыптастырады.

- Ертегіде бала шығармашылыққа еркіндік береді.

Бағдарламаның мазмұны: Ертегі кейіпкерлері мен жануарлардың түрлерімен таныстыру. Табиғат және жануарлар тірішілігі, олардың мінезі мен қылықтары туралы түсіндіреді. Онда балалар қоршаған орта, табиғат, жануарлар мен тұрмыста көретіндерінің барлығын рөлдерде ойнап шығады. «Ертегілер елінде» бағдарламасы 1 жылға арналған.

Түсінік хат

Ортаңғы топқа арналған тандау курс бағдарламасы «Ертегілер елінде» деп аталады. Ертегілер балалардың ойын, қиялын, сөйлеу тілін дамытуда үлкен роль атқарады. Сондықтан ортаңғы топ тәрбиенушілері үшін ертегілерді оқытудың маңызы зор.

«Ертегілер елінде» тандау курсына қиял-ғажайып, тұрмыс-салт, хайуанаттар жайындағы ертегілер қамтылған. Балалардың қабылдануына жеңіл, оқиғасы қызықты ертегілер тандап алынды.

Балалар ертегілерді рөлдерге бөліп, сахналайды. Ертегіні қою барысында балалар әр түрлі құралдарды пайдаланады, басқа да ойыншылармен қарым-қатынасқа түседі. Рөлін іс-әрекетпен, сөйлеумен, мимикамен, пантомимикамен білдіреді.

«Ертегілер елінде» бағдарламасы ортаңғы топ балаларының тұлғалық дамуын қамтамасыз етіп және оны мектепке дайындауға бағытталған.

«Ертегілер елінде» бағдарламасының жылдық жүктемесі 36 сағатқа құрылған. Апталық жүктемесі - 1 сағат.

Бағдарлама 4-5 жас аралағындағы балаларға арналып ұсынылған. Бағдарламаны оқыту төмендегідей мақсаты мен міндеттеріне жетудің қажеттілігін қамтамасыз етеді.

Күні: 08.09.2024 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші:

Тоқшылықова Мадина

Білім беру салалары: Вариативтік компонент

Бөлімдері: Ертегілер еліде

Тақырыбы: «Бақша ағаштары»

Мақсаты:

Білімділік: ертегі тындап, оқиғаның өрбуіне кейіпкерлерді сипаттай білуге үйрету.

Дамытушылық: сөздерді дұрыс айтып, өз ойларын жеткізе білу, сөздік қорын молайту тілін дамыту.

Тәрбиелік: ептілікке, жанашырлыққа, қамқорлыққа, ұйымшылдыққа тәрбиелеу.

Сөздік жұмыс: түп-түзу, қисық

Қолданылатын көрнекіліктер: ертегі кейіпкерлері, ағаш суреттері.

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларды шаттық шеңберге шақырады	Балалар шеңбер жасап тұрады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Тәрбиеші ертегілер елінен әдемі кітап келгені туралы айтады. Бұл кітапта бірнеше ертегілер жазылған екен, мен сендерге «бақша ағаштары» атты ертегі айтып беремін. Ертеде жаздың әдемі бір күнінде Таңертең бір төре өзінің баласымен бақшаға барып, екеуі де егілген ағаштары мен гүлдерін көріп жүреді. -Баласы әке мынау ағаш тіп-тік әдемі, ал мынау ағаш қисық біткен деп сұрады. -Әкесі балам оның себебі мыныда деді: түзу ағашты адамдар күтіп, қисық бұтақтары болса кесіп отырған, ал мынау ағаш ешкімнің қарауынсыз өзі қала болса солай өскен деді. -Баласы олай болса ағашты бағуда да көп мағына бағ екен ғой деді. -Әкесі иә, балам сен де осы өсіп келе жатқан жас ағаш сияқтысың, саған да күтім керек. Мен сенің қатенді түзеп пайдалы іске үйретсем, сен менің айтқанымды тындап орнына келтіріп отырсаң, жақсы адам болып өсесің, егер бағусыз бетімен кетсең сенде мын ағаш сияқты қисық өсерсің депті. Сергіту сәті: Тербеледі ағаштар Алдымнан жел еседі Кіп-кішкентай бұталар Биік болып өседі Сөздік жұмыс: түп-түзу, қисық. Дойын «Қай ағаштың жапырағы» Мақсаты: Ағаштардың аттарын атап, жапырақтары	Балалардың назары кітапқа ауады. Балалар ертегіні мұқият тындайды, мазмұнын түсінуге тырысады. Сергіту сәтін тәрбиешімен бірге қайталайды Жаңа сөздерді қайталап айтып, мағынасын түсінеді. Балалар ойынға қызыға қатысып, ағаштардың

	бойынша ажырата білуге үйрету.	жапырақтарын ажыратып сәйкестерін табады.
Рефлексия-түзету жұмыстары коррекция	Біз бүгін не туралы айттық? Ертегі қалай аталады? Сендерге ертегі ұнады ма? Ертегі не жайында айтылған? Бақтағы ағаштар неліктен әр түрлі екен? Мына ағаш түп-түзу әдемі болса,ал мына ағаш неге қисық өскен екен? Балаларды мадақтау.	Балалар кейіпкерлерді сипаттайды,ертегі мазмұнын айтып береді. Мақтауға риза болады.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Ертегі тыңдай, ондағы оқиғалардың өрбуін бақылай біледі, мағынасын түсінеді.
Түсінігі бар: адамдардың табиғатқа әсері жайында түсінігі бар.
Орындай алады: ертегі мазмұнын әңгімелеп айта алады

Күні: 22 .09. 2024 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова Мадина

Білім беру салалары: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімдері: Тіл дамыту, Көркем әдебиет

Тақырыбы: Мақта қыз бен мысық (ертегіні әңгімелеу)

Мақсаты:

Білімділік: Балаларға мақта қыз бен мысық ертегісін айтып, білімдерін толықтыру.

Дамытушылық: Балалардың ой-өрісін дамыту үшін ертегі кейіпкерлерінің іс-қимылдарын, көрсете алуға үйрету.

Тәрбиелік: Ертегі тыңдай білуге тәрбиелеу.

Көрнекілік: Қоржын, ертегі кітаптар, кейіпкерлер суреттері.

Әрекетті ұйымдастыру	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Ұйымдастыру кезеңі	Тәрбиеші Ерден ата қонаққа келетінін хабарлайды.	Балалар қонақты қарсы алуға дайындалады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Топқа Ерден ата келеді. Балалармен амандасады. -Ерден ата балалар мен сендерге құр қол келген жоқпын,өзіммен бірге қоржынымды ала келдім. Мұнда көптеген суреттер бар және ертегі кітабым бар. Д/о « Таңдап ал ,да атын айт » Мақсаты: Ертегі кейіпкерлерін тани білуге үйрету, есте сақтау қабілетін дамыту. Тәрбиеші балаларды кілемнің үстіне шақырады. Ерден ата ертегіні әңгімелейді. Баяғыда мақта қыз бен мысық дос болыпты. Мақта қыз жер сыпырып жүріп мейіз тауып алыпты да мысығын шақырыпты. -Мысығым, мысығым бері келші дейді, мысығы келмейді. Біраз уақыт өткен соң мысық келеді.мақтақыз сен мені неге шақырдың дейді. Мақтақыз мен бір мейіз тауып алдым, сен келмеген соң өзім жеп қойдым дейді. - Мысық мен саған ренжідім, қазір сенің қатығыңды төгемін дейді, де Мақтақыздың қатығын төге салады.Мақтақыз болса мысықтың құйрығын жұлып алады.Бір күні мысық мақтақызға келіп менің құйрығымды берші дейді. - Мақтақыз сен менің қатығымды төле. Мысық қатық сұрап сиырға келеді.Сиыр, сиыр сен маған қатық берші дейді. -Сиыр менің қарыным аш,маған жапырақ әкеп бер дейді. Мысық не істерін білмей ағашқа барады. - Ағаш, ағаш маған жапырақ берші	Балалар ерден атаға қызығушылықпен таңдана қарап амандасады. Балалар мақта қыз бен мысық ертегі кейіпкерлерін таңдап алады. Балалар кілем үстіне жайғасып Ерден атаны мұқият тыңдайды. Балалар мақта қыз бен мысықтың достық әрекетін, жүріс-тұрысын көрсетеді.

	дейді. Ағаш мен шөлдеп тұрмын маған су керек. Су әкеліп берсең мен жапырақ беремін дейді. Мысық су іздеп көшеге шығады. Алдынан қыздар шығады. Мысық қыздар, қыздар су беріңдерші дейді. Қыздар бізге сағыз әкеп берсен біз су береміз дейді. Мысық дүкенге келеді. Дүкеншіден сағыз сұрайды. Дүкенші мысықтан жұмыртқа сұрайды. Мысық тауыққа барады. Тауық тары сұрайды. Мысық амалы таусылып далада отырады. Кәнеки балалар мысыққа көмектесейік. Сергіту сәті: Пеш үстінде мысық отыр. Екі көзін қысып отыр, Тышқанның етін жегісі кеп. Тісі қышып отыр. Бір мезетте бір тышқан қасынан өтіп бара жатады, мысық ұстап алып үйінде не бар дейді. Мысықтан қорыққан тышқан бір уыс тарым бар соны берейін жемеші мені дейді. Мысық тез тарыңды алып кел дейді. Тышқан жүгіріп тарыны әкеледі. Мысық тарыны тауыққа береді. Тауық жұмыртқасын береді. Жұмыртқаны алып дүкеншіге келеді. Дүкенші сағыз береді. Сағызды алып қыздарға келеді. Қыздар су береді. Мысық суды алып ағашқа келеді. Ағаш жапырақтарын береді. Мысық жапырақты алып сиырға береді. Сиыр қатығын береді. Мысық қатықты алып Мақтақызға келеді. Мақтақыз мысықтың құйрығын жалғап береді. Сөйтіп мақтақыз бен мысық татауласып қайтадан тауту-тәтті өмір кешіпті. Дю «Кім не істеді» Мақсаты: ертегі желісі бойынша әңгімелеу.	Балалар сергіту сәтін орындайды.
Рефлексия- түзету жұмыстары.	Балалар бүгін қандай ертегімен таныстық? Қандай кейіпкерлер ұнады.	Балалар ертегіден түсінгендерін қысқаша әңгімелейді. Балалар қандай ертегімен танысқанда-рын. Қандай кейіпкер-лер болғанын баяндайды.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Ертегі кейіпкерлерін біледі.

Түсінігі бар: Ертегі кейіпкерлерінің қимыл –әрекеттері, мінезі жайлы түсініктері бар.

Орындай алады: Ертегіні қысқаша әңгімелейді.

Күні: 6. 10. 2024 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова
Мадина

Білім беру салалары: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімдері: Тіл дамыту, Көркем әдебиет

Тақырыбы: «Күшік пен мысық»

Максаты:

Білімділік: Ертегіні мұқият тыңдай білуге, өз түсініктері бойынша айта білуге үйрету.

Дамытушылық: сөздік қорларын молайту, тілдерін дамыту.

Тәрбиелік: Ертегі кейіпкерлерінің сипаты арқылы жақсы қасиеттерге баулу.

Қолданылатын көрнекіліктер: ертегі кейіпкерлерінің суреті.

Тәсілдері, кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Ынталандыруш ы, оятушы	Тәрбиеші балаларға күшіктің қонаққа келетінін хабарлайды.	Балалар қонақ келетініне қуанады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Балалар бізге күшік қонаққа келіпті. Ол өзі жайлы ертегіні білгісі келеді екен. Ендеше күшікке бізбен бірге отыр дейміз. - Күшік пен мысық қайда мекендейді? - Күшік не жейді? - Мысық не жейді? - Күшік қалай дыбыстайды? - Мысық қалай дыбыстайды? Сергіту сәті: Біз балалар бағында, Тұрамыз өте көңілді. Көп болсақ та достықпен, Өткіземіз өмірді. Достықпен, достықпен, Өткіземіз өмірді. Тәрбиеші балаларға «күшік пен мысық» ертегісін мәнерлеп оқып береді. Қарны ашқан күшік тауда қаңғырып жүрсе , қасқыр жүгіріп келіп: - Ей, күшік, мен сені жеймін!- депті. - Қой, көкешім, қой! Әуелі мені тойғыз, сонан соң жерсің,- депті күшік. Қасқыр:- Жарайды, жарайды! Менің соңымнан қалмай ере бер,-депті. Екеуі бірге келе жатып, бір топ сиырды көріпті. Қасқыр өзінің жолдасына қарап: - Маған қарашы: менің көздерім, құлақтарым, аузым, құйрығым қандай екен? - Сенің көзің шоқтай қызарып жайнаған , екі құлағың жылмиған аузың арандай ашылған , құйрығың артқы екі аяғыңның арасына қыстырылып , жас шыбықтай болып майысқан- депті күшік. - Мен не қылар екем, соны қара,-депті де қасқыр шапшып барып , бір бұзаудың тамағына жабысып, өлтіреді.	Балалар қонақты қарсы алады. Сұрақтарға жауап береді. Балалар сергіту сәтін қимыл- қозғалыс арқылы жасап көрсетеді. Балалар ертегіні мұқият тыңдайды.

	-Мен тойдым, сенің етінді жемеймін. Қош бол!-депті. Күшік бұзаудың етін жеп үш күн жатыпты. Ақырында іші пысқан соң, жортуға шыққан екен, бір аш мысыққа кезігіпті. -Ей мен сені жеймін!- деген екен күшік. - Қой, күшеке, қой! Әуелі мені тойғыз, сонан соң жерсін,- депті мысық. -Жарайды! Менімен бірге еріп жүр, -депті күшік. Біраздан соң бұлар бір топ түйеге келіпті. Күшік: -Мысық! Маған қарашы: менің көздерім, құлақтарым, құйрығым қандай екен?-депті. -Несін айтасың! Сенің көздерің бозарып тұр, құлақтарың салпайып тұр, тілің салақтап, аузың аңқайып тұр, құйрығың салбаңдап тұр,-депті мысық. Сонда бұған күшік: - Енді мен не қылар екенмін, көр!-депті. Күшік жүгіріп барып, түйенің аяғын тістейін дегенде, түйе мұны дәлдеп тұрып, басқа теуіп қалыпты, күшік сол жерде сеспей қатыпты. Сонда мысық айтыпты: -Ей, мақтаншақ! Сен әліңе қарамай, қиын іске қолыңды созасың! Сенің етінді мен жеймін!-депті. Ая «Қайсысы қалай дыбыстайды» мақсаты: ертегі желісі бойынша кейіпкерлердің дауыс ырғағын келтіру.	Балалар ертегі кейіпкерлерінің дыбыстарын келтіреді. -Мысық мияу-мияу. -Бұзау мө-мө-мө. Деп дыбыстайды.
Рефлексивті түзету жұмыстары коррекция	-Балалар біз қандай ертегімен таныстық? -Ертегіде қандай кейіпкерлер болды? -Күшікті неге мақтаншақ деп айтты? -Сендерге ертегі ұнады ма?	Балалар сұрақтарға жауап береді.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Ертегіні тыңдай біледі, мазмұнын түсініп, кейіпкерлерді сипаттай алады.

Түсінігі бар: Күшік, мысық – үй жануары, қасқыр – жабайы жануар екендігі жайлы, үй жануарларына деген қамқорлық, мейірімділік туралы түсініктері бар.

Орындай алады: Ертегінің қысқаша мазмұнын айта алады. Тәрбиеші тарапынан қойылған сұрақтарға жауап бере алады.

Күні: 20. 10. 2024 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова
Мадина

Білім беру салалары: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімдері: Тіл дамыту, Көркем әдебиет

Тақырыбы: «Түлкі мен тырна» ертегісі (оқу, талдау)

Мақсаты:

Білімділік: Айтылған ертегінің мазмұнын, дауыс ырғағына келтіре отырып, дұрыс айтуға жаттықтыру.

Дамытушылық: Тіл байлығын дамыту, сөздік қорларын молайту.

Тәрбиелік: Қиын кезде достарына көмектесе білуге тәрбиелеуге үйрету.

Қолданылатын көрнекіліктер: түлкі, тырна, ертегі желісі бойынша суреттер.

Тәсілдері, кезеңдері	Тәрбиешінің іс-әрекеті	Балалардың іс-әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға саяхатқа шығатындарын хабарлайды.	Балалар саяхатқа дайындалады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Тәрбиеші балаларға ертегілер әлеміне ұшатын кілеммен баратындарын айтып, кілеммен ертегілер еліне келеді. Жұмбақ жасыру Д/о «Кім тапқыр» Мақсаты: Балалардың жылдамдығын тапқырлығын анықтау, ой-өрісін дамыту. Өзі қу, жүрген жері айғай да шу. Ол не? (Түлкі) Жұмбақтың жауабы шешілген кезде сиқырлы сандықтан кітапты алып шығады Тәрбиеші балаларға «Түлкі мен тырна» ертегісін мәнерлеп бірнеше рет оқып береді. - Ертегі қалай аталады? - Ертегі қандай сөздермен басталады? - Тырна не деп айтты? - Ал түлкі қалай жауып береді? - Тырна құтылатын қандай амал табады? - Ертегі қалай аяқталды? Сергіту сәті: “Түлкі, түлкі түлкішек” Жаңа сөздер: амал-шешім, құтылу-қашып кету, шыбық салыпты- соқты. Балаларға сөздердің мағыналарын түсіндіріледі. Мақал жаттаймыз: “Алпыс амал түлкіде, алпыс екі амал адамда” Дидактикалық ойын: «Әрекеттерін ата» Мақсаты: Балаларды суретті қарай отырып істеген әрекеттері бойынша	Балалар ертегілер еліне кілеммен ұшатындарына қуанады. Балалар тәрбиешінің айтқан жұмбағын шешеді. Балалардың назары сандықтан шыққан кітапқа ауады. Балалар ертегіні мұқият тыңдайды. Балалар ертегі желісі бойынша жетектеуші сұрақтар арқылы ертегіні айтып шығады. Балалар тәрбиешімен бірге қимылдарын келтіре отырып сергіу жаттығуларын жасайды. Балалар қайталап айтады. Балалар мақалды бірнеше рет қайталап жаттайды. Балалар үстел үстіне

	әңгіме құрату.	суретті алып ондағы, кимыл әрекеттері бойынша әңгіме құрайды. Мысалы: Түлкі жүгіріп келе жатыр. Тырна ұшып келеді. Тырна апанға кіреді. Адам інді қазады.
Рефлексия-түзету жұмыстары (коррекция)	Сурет бойынша әңгіме құрастыру, оларды сипаттау. Түлкі суреті қандай? Тырна суреті қандай? Балалардың жетістігін әңгімелеу.	Түлкі қу, ақылды, батыл, әдемі, сұлу, түсі сарғыш. Ол орманда, далада өмір сүреді. Тырна ақылды, әдемі, түсі сұр. Балалар риза болады.

Күтілетін нәтиже:

Білу керек: Балалар ертегі кейіпкерлерін біледі.

Түсінігі бар: Түлкі, тырна, апан, амал сөдері туралы түсінігі бар.

Орындай алады: Ойындарға қатысып, сұрақтарға жауап береді.

Күні: 3. 11. 17 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімі : Ертегілер әлемінде.

Тақырыбы : Қызыл телпек

Мақсаты:

Білімділік: Ертегі мазмұнын зейін қойып тыңдауға үйрету.

Дамытушылық: Тіл байлығын дамыту, сөздік қорларын молайту.

Тәрбиелік: Балалардың сөздік қорын молайту. Көркем әдеби тілде сөйлеуге тәрбиелеу.

Көркем шығарманың тәрбиелік маңызын түсіндіру.

Көрнекіліктер: Ертегі кітап , ертегі кейіпкерлерінің суреттері.

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің іс-әрекеті	Баланың іс-әрекеті
Әрекетті туындату, тұрткі болу	Тәрбиеші балаларды шеңберге шақырып бір-біріне әдемі тілектер айтуды ұсынады.	Балалар шеңберге тұрып достарына әдемі тілектерін айтады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Тәрбиеші балаларды шеңбер бойымен кілемшеге жайғасып отыруларын сұрайды. -Балалар бізге ертегілер әлемінен "Ғажайып қоржын" беріп жіберіпті Қоржынды ашайық не бар екенін көрейік. -Балалар бізге ертегі кейіпкерлерінің суретін беріп жіберіпті. Сендер ойын ойнағыларың келеме? Дюйын : "Кейіпкерлерді ата" Мақсаты: балаларды ертегі кейіпкерлерінің атын атауға, дұрыс орналастыруға дағдыландыру. -Сендер ертегі тыңдағанды ұнатасындар? -Мен бүгін "Қызыл телпек" ертегісін оқып берейін зер салып, мұхият тыңдаңдар. Тәрбиеші ертегіні оқып берген соң балалармен бірнеше қайтара қайталап, сұрақтар қойып ертегі кейіпкерлерін көрсете отырып түсіндіреді. Балаларға ертегі кейіпкерлерінің суретін беріп ертегі желісімен орналастыруды тапсырады.	Балалар кілемге отырып тәрбиеші апайларына назар аударады. Балалар қоржынға қуана назар аударады. Балалар ойынды қызыға ойнап кейіпкерлерді апайды. Балалар ертегіні мұхият тыңдайды. Балалар ертегінің мазмұнын түсініп, кейіпкерлерді ертегі желісімен орналастырады.
Рефлексия-түзету жұмыстары (коррекция)	Тәрбиеші сабақ соңында балалармен бір ойын ойнауды ұсынады. Ертегі желісін өзгертіп кейіпкерлерді орналастырады. Ертегілердің кейіпкерлерін жасырып қай кейіпкер жоғын тапқызады. Тәрбиеші балалардың бүгінгі жетістігіне мақтау айтып мадақтайды.	Балалар ойын барысында ертегінің дұрыс орналаспағанын тауып, жасырынған кейіпкерді атайды.

Күтілетін нәтиже:

Білу керек: Ертегінің мазмұнын түсіне алады.

Түсінігі бар: Ойлау қабілеттері қалыптасқан.

Күні: 17. 11. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова
Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімі : Ертегілер әлемінде.

Тақырыбы: «Дос іздеген бота»

Мақсаты:

Білімділік: Ертегіні тыңдай білуге, өз түсінгенін ойын жеткізе білуге үйрету, есте сақтау қаблеттерін дамыту

Дамытушылық: Балаларды достыққа, татулыққа тәрбиелеу, баулу

Тәрбиелік: жаман қасиеттерден аулақ болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: Ертегі мазмұнын бейнелейтін суреттер

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Топқа қонаққа бота келеді. Балалармен амандасады	Балалар ботамен амандасады
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Мұнда қандай әдемі балалар жиналған. Ол балаларға өзіне дос іздеп жүргенін айтып, көмек сұрайды. Тәрбиеші балалардың назарын ботаның әдемілігіне аударады, ол туралы көптеген ертегілердің бар екенін айтады. Бүгін сендер балалар «Дос іздеген бота» атты ертегімен танысасындар. Сабақ барысында балалар ертегі желісіне байланысты суреттерді орналастыруды үйренеді. Тәрбиеші балаларға «Мен қазір ертегіні оқимын, сендер сәйкес суреттерді көтересіндер» дейді. Оқу барысында балалар сәйкес суреттерді көрсетеді. Егер бала қателессе, тәрбиеші оқуын тоқтатып, олармен эпизодтың мазмұнын талдайды, сәйкес суретті көрсетеді. Одан кейін тәрбиеші балалардан суреттерді ертегі желісі бойынша орналастыруларын сұрайды. Балалар тапсырманы орындап болғаннан кейін, тәрбиеші ертегіні тағы да оқиды, балалар сәйкес суреттерді тағыда көтереді. (және үлкендерге көрсетеді). Сабақ соңында тәрбиеші мынадай ойын ұсынады. Ол суреттерді әдейі қате орналастырады да, балалардан «қай сурет өз орнында тұрған жоқ» - деп сұрайды. Одан кейін ойынды қиындатады. Бір суретті алып тастап, балалардан «қай сурет жетіспей тұр?» - деп сұрайды. Бұндай тапсырмалар балалардың сюжетті ашу тізбегін және кейіпкерлерді белгілі	Балалар ботаға қарап қызығады. Тәрбиешінің бота туралы әңгімесін тыңдайды. Балалардың назары тәрбиешіге ауады. Балалар ойынды қызыға ойнайды балалардан «қай сурет жетіспей тұрғанын

	бір белгілеріне қарай орналастыруды түсінуіне үйретеді.	айтады. кейіпкерлерді белгілі бір белгілеріне қарай орналастырады.
Рефлексия , түзету жұмыстары	Сұрақ жауап. • Ертегі қалай аталады? • Ертегіде қандай кейіпкерлер бар? • Ботаға өзіне дос табуын кім айтты? • Бота ең бірінші дос болайық деп кімге барды? • Бота өзіне дос таба алды ма? • Ертегі немен аяқталды? Балаларды марапаттау.	Қойылған сұрақтарға жауап береді Марапат алған балалар қуанады.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Бота мен оның достарын сипаттай алады.

Орындай алады: Ертегінің кейіпкерлерін ажырата алады.

Түсінігі бар: Ертегі қандай болатындығы, достық жайлы түсінігі бар.

Күні: 08. 12. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімі : Ертегілер әлемінде.

Тақырыбы: «Алтын балта»

Мақсаты:

Білімділік: Балаларға «алтын балта» ертегісі жайлы мағұлмат беріп, білімдерін толықтыру.

Дамытушылық: Ертегі кейіпкерлерімен таныстырып, ертегіні жандандырып, сөздік қорын арттыру.

Тәрбиелік: Ертегіні мұқият тыңдауға, түсінгендерін айтуға үйрету.

Қолданылатын көрнекілік: Ертегі кейіпкерлерінің суреті, конустық театр.

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші қонаққа Айгүл қуыршақтың келгенін хабарлайды.	Балалар қонақты қарсы алып, амандасады.
Ұйымдастыру жқмыстары	Балалар қарандаршы Айгүл қуыршақ бізге сыйқырлы сандық әкеліпті. - Қанекей бұл сандықтың ішінде не бар екенін көрейікші. Д/О «Ертегі кейіпкерлерін ата?» Мақсаты: Ертегі кейіпкерлерін табады. - Мынау не? -Балта не үшін керек? - Ендеше балалар қазір мен сендерге «Алтын балта» ертегісін оқып берейін. Баяғыда бір кедей болыпты. Бір күні ол көршілес байдың балтасын сұрап алып, отынға барыпты. Біраз отын шауып бола берген кезде, кедейдің балтасының басы ұшып кетіп, қасындағы диірмен тасын айналдырып жатқан суға барып түсіпті. Кедей диірменші шалға келіп, балтамды алып бер жалынады. Шал диірменін тоқтатып, суға қолын тығып жібереді де, бір алтын басты балтаны алып шығады. -Мынау ма балтаң?-дейді шал. -Жоқ бұл емес дейді кедей. -Шал суға екінші рет қолын малып жіберіп, күміс басты балтаны алып шығады да: -Мынау ма балтаң?-дейді тағы да кедейге. Бұл да емес. Диірменші үшінші рет қолын суға малғанда, қара темір балта ілігеді. Сол кезде ғана кедей: Е, міне мынау менің балтам!-деп оған қолын соза бергенде, диірменші шал оны тоқтатып . Шырағым дүние қоңыз емес ақ пейіл адал жан екенсін. Сол үшін менен мына балтаны сыйға ал. Оны сен сияқты кедейге тигізер пайдасы көп. Осы балта қолында тұрғанда, күнкөрісін түзелер, тез арада-ақ ел қатарына қосыларсың,-деп оған алтын балтаны береді. - Кедей бұл балтаны үйге әкелген күннен бастап,	Балалардың назары сыйқырлы сандықта. Балалар ертегі кейіпкерлерін табады. Балта. Отын жару үшін керек. Балалардың назары Айгүл қуыршақ пен тәрбиешіде болады. Балалар тәрбиеші айтқан ертегіні мұқият тыңдайды.

	күлшына еңбек етеді. Алтын балта сиқырлы балта екен, кедей отынды да өндірте жарады. Сөйтіп ісі оңға басады үйге береке кіреді. Мұны көрші бай да байқап қалады. Бір күні ол кедейден мұның сырын сұрайды. Кедей жасырмай барлық болған оқиғаны айтып береді. Енді баяғы кедейге бере тұрған кара балтасын ала салып, бай да отынға келеді. Ол отында шабаршаппас-тан, шыдамай, балтасын диірмен суына лақтырып жібереді де, алып бер деп диірменші шалға келеді. Шал судан алтын басты балтаны алып шығады. Сол -ақ екен бай: - Менің балтам!- деп тұра ұмтылады. Бірақ диірменші шал оны кеудесінен иітеріп, тоқтатады да: - Қоя тұр, күлкыны тоймаған қу неме! Міне, сенің балтан,- деп байға өзінің темір балтасын алып береді. Бай амалы құрып, үйіне қайтады. Еңбегімен күнелткен кедейді күндеп көре алмай, ішқұса болған бай шаруасына да жөндеп қарай алмапты. Тұрмысының да берекесі кетіпті. Сары ауыру боп ақырында бай өліп тыныпты. Д/О «Қай кейіпкер артық» Максаты: Есте сақтау қабілеттерін арттыру	Балалар тәрбиешінің айтқан ертегідегі кейіпкерлерді естеріне сақтауға тырысады. Балалар тәрбиешімен бірге ойынды қызыға ойнайды. Ертегіде кездескен кейіпкерлерді атайды. Ертегіде жоқ артық кейіпкерлерді атайды.
Рефлексия-түзетуші.	-Қонаққа кім келді? -Қандай ертегі тыңдадық? -Қай кейіпкердің әрекеті ұнады? -Қонақпен қоштасу -Балаларды мақтау, мадақтау.	Балалар тәрбиешінің қойған сұрақтарына жауап береді.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Балалар балта жайлы біледі.

Түсінігі бар: Балалар «Алтын балта» ертегісі жайлы түсінігі бар.

Орындай алады: Балалар ертегіні жандандыра алады.

Күні: 22. 12. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімі : Ертегілер әлемінде.

Тақырыбы: «Мақтаншақ қоян» ертегісі (оқу, талдау)

Мақсаты:

Білімділік: Оқу-іс әрекетінде « Мақтаншақ қоян» ертегісінің үзіндісіне тоқтала отырып бұлдіршіндердің қызығушылығын ояту.

Дамытушылық: Сөздік қорын молайту, тіл байлығын дамыту, есте сақтау, дүние танымын кеңейту.

Тәрбиелік: Достарымен тату болуға тәрбиелеу.

Қолданылатын көрнекіліктер: «Мақтаншақ қоян» ертегісінің кітабы, ертегі кейіпкерлерінің суреттер, конустық театр.

Тәсілдері, кезеңдері	Тәрбиешінің іс-әрекеті	Балалардың іс-әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға хат тасушы апай біздің топқа «Мақтаншақ қоян» ертегісінің алып келгендігі туралы айтады.	Балалар тәрбиешінің қолында тұрған кітапты көріп қуанады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	- Қоян туралы не білісіндер? - Ол қандай жануар? -Қоян туралы қандай тоқпақ, өлен білесіндер? - Қоян туралы тағы бір ертегі тыңдағыларың келе ме? Тәрбиеші «Мақтаншақ қоян» ертегісін бірнеше рет оқып береді. Ертегі желісі бойынша сұрақтар қояды. Қоян қалай мақтанады? Бұл мақтанғаның кім естіп қояды? Қарға не істейді? Қоян қарғаға қалай көмек көрсетеді? Сергіту сәті: Көлбең, көлбең көлеңкем, Көлбеңдеген көлеңкем. Қарға қалай жүреді, Қарға былай жүреді. Көлбең, көлбең көлеңкем, Көлбеңдеген көлеңкем. Қоян қалай жүреді, Қоян былай жүреді. Дид/ойын: «Ертегіні құрастыр» Мақсаты: Ертегі кейіпкерлерін есте сақтау. Ертегідегі оқиға желісін жүйелі түрде құруға үйрету. Тілдерін дамыту. Ертегіге деген қызығушылығын ояту.	Балалар өз ойларымен сұрақтарға жауап береді. Балалар білген тақпақтарын айтып береді. Тәрбиешіні мұқият тыңдайды. Сұрақтарға жауап береді. Мұртым менің мойылдай, табандарым күректей, тістерім болат қанжардай- менешкімнен қорқпаймын. Қарға. Қарға қоянды іздеп жүріп, тауып алады. Ол қарғаны иттерден құтқарады. Балалар сергіту сәтін қимылмен көрсетіп, мәтінін қайталайды. Балалар ертегіні қызыға тыңдайды. Балалар сергіту сәтін жасайды. Балалар қызыға ойнайды.

Рефлексия-түзету жұмыстары (коррекция)	-Балалар бүгін сендер қандай ертегі тыңдадыңдар? -Ертегі кейіпкерлерін атандар? Жаксы қатысқан балаларды мақтап, мадақтау.	Балалар өз ойларымен сұрақтарға жауап береді.
--	--	---

Күтілетін нәтиже

Біледі: Балалар ертегі мазмұның, желісін біледі.

Түсінігі бар: Балалардың ертегі жайлы түсінігі бар.

Орындай алады: Балалар кейіпкерлерді ажыратып, сұрақтарға толығымен жауап бере алады.

Күні: 05. 01. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Токшылықова Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімі : Ертегілер әлемінде.

Тақырыбы: Түлкі мен ешкі

Мақсаты:

Білімділік: Ертегіні әңгімелеуге үйрету.

Дамытушылық: Балалардың тілін есте сақтау қабілетін дамыту.

Тәрбиелік: балаларды қамқорлық көрсетуге тәрбиелеу.

Қолданылған көрнекіліктер: Конустық театр

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиешіге балаларға сиқырлы сандық тауып алғанын көрсетеді.	Балалар сиқырлы сандыққа қызыға қарайды.
Ұйымдастыру, ізденіс жүргізу	Балалар егер мына жұмбақты шешсеңдер, мына сиқырлы сандық ашылады. Балаларға жұмбақ жасырылады Сыр сандық ашылып ішінен түлкі мен ешкінің суреттері шығады. -Балалар мынау ненің суретті? Енді қазір мен сендерге түлкі мен ешкі ертегісімен таныстырады. Бір күні түлкі келе жатып апанға түсіп кетеді, апаннан шыға алмай тұрғанда, бұны өтіп бара жатқан ешкі көреді: «-Әй, түлкі батыр онда неғып тұрсың?» «ой, неғыласын, қырда сусып жүр едім, бұл жер салқын, суыда тып-тынық екен» бұны естіген ешкі су ішейін деп апанға секіріп түскенде түлкі ешкінің үстіне сосын мүйзіне секіріп апаннан шығып өз жөніне кетеді. Сергіту сәті: Күн сияқты күлейік Жел сияқты соғайық Секіреміз аспанға Отырамыз жерге Д/о: «Үй жануарларын ажырат» м\ты: үй жануарларын ажырата білуге үйрету.	Балалар жұмбақты шешеді Балалар суреттерді атайды Балалар сұраққа жауап береді. Балалар ертегіні қызыға тыңдайды. Сергіту сәтін қимыл-қозғалыс арқылы жасайды. Балалар ойынды аса қызығушылықпен ойнайды.
Рефлексия-түзету жұмыстары	-Балалар біз бүгін қандай ертегімен таныстық? Ертегі сендерге ұнады ма? Тәрбиеші жақсы жауап берген балаларды мактайды , мадақтайды.	Балалар тәрбиешінің сұрақтарына толық жауап береді. Балалар мактауға риза болады.

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Ертегі туралы біледі

Түсінігі бар: Түлкі мен ешкі ертегісі туралы түсініктері бар.

Орындай алады.сұрақтарға жауап бере алады.

Күні 19. 01. 18 Балапан тобы Өткізген тәрбиеші: Қалнасқарова И.К

Білім беру саласы:Қатынас, әлеуметтік орта

Бөлімдері: Ертегілер әлемінде

Тақырыбы: Әдеп

Максаты:

Білімділік: Сабақ барысында балалардың әңгіме желісіне байланысты сөлей алуға.Суретке қарап әңгіме айтуға үйрету.

Дамытушылық: ой-өрісін, есте сақтау қабілеттерін арттыру.

Тәрбиелік: Әдепті болуға үйрету.

Сөздік жұмыс:Әдеп, бай, кедей, әкім

Көрнекіліктер: сյуджеттік суреттер

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Топқа қонаққа Айша қуыршақ келеді. Балалармен амандасады	Балалар қуыршақпен амандасады
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Мұнда қандай әдемі балалар жиналған. Тәрбиеші балаларға Айша қуыршақ қызықты әңгімелер жинағын алып келіпті. - Балалар сендер қызықты әңгіме тыңдағыларың келе ме? Тәрбиеші балаларға суреттерді көрсете отырып әңгімелейді. Әңгіме Әдеп. Бір жұрттың бас әкімі екінші бір байға жолығысып сөйлесіп тұрғанда, қасынан бір жарлы мұжық өтіп бара жатып иіліп, бас ұрып сәлем беріпті, Оған қарсы әлгі әкім оған да төменірек бас ұрып сәлем алады. Қасындағы бай: - Таксыр, осынша жұрттың үстінен қараған әкімсіз осы бір мұжыққа сонша бас ұрғаныңыз не?- деп айтыпты. - Сонда әкім: - Еш бір ілім үйренбеген мұжық сонша әдептілік көрсетті, мен онан әдепсіз қалайын ба деді,- дейді. Сергіту сәті: Біз қандаймыз Шұғылалы таңдаймыз Күлімдеген күндейміз Еш уайымды білмейміз. Д/О «көршінді ата» Максаты: есте сақтау қабілеттерін арттыру	Балалардың назары қуыршаққа ауады. Әңгіме естігілері келетінің айтады. Балалар тәрбиешіні мұқият тыңдап суретке назарларын аударады. Әңгімені ынта қойып тыңдайды. Тәрбиешімен бірге жасау Балалар ойынды қызыға ойнайды.
Рефлексия , түзету жұмыстары	Тәрбиеші балаларға бірнеше сұрақтар қояды -Балалар әңгіме не туралы? -Сендерге ұнады ма?	Берілген сұрақтарға жауап береді. Әдеп туралы білетін

	-Бай деген кім? -Әдеп деген не? -Әкім деген кім? Балаларды мадақтау	тақпақ, мақал-мәтелдерін айтады.
--	--	----------------------------------

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Әдепті болуды біледі

Орындай алады: Ертегіні жандандыра алады.

Түсінігі бар: Бай , кедей, әкім, әдеп туралы түсініктері бар.

Күні 02. 02. 24. Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Қарашаева Меруерт
Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта
Бөлімдері: Ертегілер әлемінде

Тақырыбы: «Тышқанның өсиеті»ертегісі

Максаты:

Білімділік: Балаларға халық ауыз әдебиетіне деген қызығушылығын ертегілер арқылы артыру.

дамытушылық: Балалардың ойлау қабілетін, есте сақтау қабілетін дамыту.

тәрбиелік: Адамгершілікке, үлкенді тыңдай білуге тәрбиелеу.

Жаңа сөздер: ірімшік, қақпан.

Қолданылған көрнекіліктер: тышқанның, ірімшіктің, қақпанның суреттері.

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға топқа қонаққа Ата келгенін хабарлайды. Балалармен амандасады.	Балалар қонақ келгеніне қуанады. Атамен амандасады.
Ұйымдастыру, ізденіс жүргізу	Балалар мен сендерді көргеніме қуаныштымын. Мен сонау алыс ауылдан келдім, мен сендерге ертегі кітап ала келдім. Тәрбиеші балаларға «Ата бізге ертегі кітап ала келіпті» мен сендерге сол кітаптың ішінен «Тышқанның өсиеті» атты ертегіні оқып берейін. Тәрбиеші ертегіні оқып берген соң балалармен бірнеше қайтара қайталап, сұрақтар қойып ертегі кейіпкерлерін көрсете отырып түсіндіреді. Балаларға ертегі кейіпкерлерінің суретін беріп ертегі желісімен орналастыруды тапсырады. <i>Сергіту сәті:</i> Тышқан шықты інінен Сағат неше болды деп Тартып еді жібінен Бүкіл әлем дүрс етті Тышқан қашты ініне Д/о: «Ойлан тап» Мақсаты: ойлау қабілет дамыту.	Балалар атаның ертегі кітабына қызығушылық танытады. Балалар ертегіні қызыға тыңдайды. Балалар ертегі кейіпкерлерінің суретін ертегі желісімен орналастырады Балалар тәрбиешімен бірге қимыл қозғалыс арқылы сергіту сәтін жасайды. Ойынды аса қызығушылықпен ойнайды.
Рефлексия-түзету жұмыстары	-Балалар атай бізге қандай ертегі кітап ала келді?	Балалар сұрақтарға жауап береді.

	-Ертегі ұнады ма? -Ертегі кейіпкерлерін атаңдар? Атай балаларға өз ризашылығын білдіріп.балалармен қоштасады. Тәрбиеші сабаққа жақсы жауап берге балаларды мақтау,мадақтау.	Балалар қуанады.атамен қоштасады.
--	---	--

Күтілетін нәтиже:

Біледі:Ертегі кейіпкерлерін атай біледі

Түсінігі бар: Үлкеннің сөзін тыңдау керек екенін түсінеді

Орындай алады.сұраққа толық жауап бере алады.

Күні 16. 02. 24. Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Қарашаева
 Меруерт
 Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта
 Бөлімдері: Ертегілер әлемінде
 Тақырыбы: «Үш аю» ертегісі

Мақсаты:

Білімділік: Балаларды ертегі желісіне байланысты суреттерді орналастыруды үйрету.
 Дамытушылық: Ертегі желісі туралы түсініктерірін артыру.
 Тәрбиелік: Ертегі желісін түсініп тындай білуге тәрбиелеу.

Қолданылатын көрнекіліктер: Ертегі кейіпкерлерінің суреті

Әрект кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Балалар бүгін ерекше күн. Мен жолдан мына бір хатты тауып алдым. Ішінде ертегі кітап бар екен	Балалардың назары тәрбиешінің қолындағы хат пен ертегі кітапқа ауады.
Ұйымдастыру ізденіс жүргізу	Тәрбиеші балаларға «Үш аю» ертегісін оқып береді. Ерте –ерте , ертеде Машенька деген қыз өмір сүріпті. Ол бір күні орманға саңырауқұлақ теруге барыпты. Машенка бір себет саңырауқұлақ теріп алып, үйіне қайтар кезде адасып кетеді. Ол орман ішінде көп жүрді. Бір кезде ол ескі ағаш үйді көреді. Есік ашық тұрған соң кіріп кетеді. Ол үйде үш аю тұрады екен. Әкесінің аты Михайло Иванович. Ал екінші аю кішірек, оның аты Настасья Петровна. Үшінші ең кішкентай қонжығы, ол Мишутка екен. Аюлар үйінде болған жоқ, олар орманға серуендеп кетіпті. Үйдің ішінде екі бөлме бар екен. Ал Маша бірінші бөлмеге кіргенде, үш тостағанға салынған ботқаны көрді. Бірінші өте үлкен тостаған, Михаил Ивановичтікі, екіншісі орташа, Настасья Петровнаікі, ал үшінші ыдыс Минутканикі еді. Әрбір тостағанның қасында қасық жатты: үлкен, қорташа, кішкентай. Маша үлкен қасықты алып, үлкен тостағаннан жеді. Одан кейін ортаншы қасықты алып, ортаншы тостағаннан жеді. Сосын кішкентай қасықты алып, кішкентай тостағаннан жеді. Оған Мишутканың ботқасы бәрінен дәмдірек болып көрінді. Маша шаршап, отырғысы келді жанында орындықтар тұр екен: Бірінші өте үлкен орындық, Михаил Ивановичтікі, екіншісі орташа, Настасья Петровнаікі, ал үшінші орындық Мишутканикі еді. Маша үш орындыққа да отырып көрді. Оған кішкентай орындықта өте ыңғайлы болды, ол тербетіле бастады. Орындық әрі-бері шайқалған сайын сықырлап жатты. Орындық ырғала –ырғала сынып қалды. Ал Маша еденге құлап түсті. Ол енді келесі бөлмеге өтті. Онда үш төсек тұр екен. Бірінші өте үлкен төсек, екіншісі орташа, ал үшінші	Балалар ертегіні мұқият тындап, Сәйкес суреттерді көрсетеді. Балалар тәрбиешіні мұқият тындайды. Балалар суреттерді ертегі желісі бойынша қадағалайды

	төсек Мишутканыкі еді. Маша үлкен төсекке жатып көрді тым кең екен, екіншісі тым биік болды, ал кішкентай төсекке жатып бір дәмді тәтті ұйқыға батты. Аюлар серуеннен оралып, үстелге отырды. - Кім менің тостағанымдағы ботқаны жеген? – деп үлкен аю ақырды. Аю – ана өзінің тостағанына қарап: -Кім менің тостағанымдағы ботқаны жеген? – деді. Мишутка өзінің бос тұрған ыдысын көріп: - Менің тостағанымдағы ботқамды кім жеп қойған? – деп жылап жіберді. Михаил Ивановичтің көзі орындығына түсті де, - Менің орындығымды кім қозғады, біреу отырыпты ғой? - деп ақырды Настасия Петровнада өз орындығын көріп: - Менің орындығыма кім отырған? – деп күбірледі. Қонжық өзінің тербетіліп ойнайтын орындығының сынып қалғанын көріп: - Менің орындығыма кім отырды, кім сындарған? – деп жыламсырады. Үш аю жатын бөлмеге кірді. - Менің төсегіме кім жатқан, кім шашты? – деп Михаил Иванович ақырды. - Кім менің төсегіме жатқан? – деп ана- аю шырылдады. Ал Мишутка өз төсегінде жатқан қызды көріп, айғайлады: - Мынау ғой! Ұстандар! Ұстандар! Ай-яй яй! Маша көзін ашып, аюларды көрдідеапыр топыр терезеден секіріп қаша жөнелді. Ал аюлар оған жете алмады. Маша тоғай арқылы жүгірген күйде үйіне жетті. Содан кейін Маша орманға жалғыз бармайтын болыпты. Д/о: Қай сурет өз орнында тұрған жоқ. Мақсаты: Сурет арқылы ертегі желісін есте сақтауын арттыру. Сергіту сәті: Қорбандаған аюдың, Құлпынайы көп екен Теріп -теріп алайық, Себетімізге салайық.	Балалар суреттерді ертегі желісі бойынша жоқ суретті тауып өз орнына қояды. Балалар сәйкес суреттерді дұрыс көрсеткені үшін, мақтаныш сезімі оянады. Балалар сергіту сәтін қимылмен орындайды.
Рефлексия түзету:	Д/о: Қай сурет жетіспей тұр. Мақсаты: Кейіпкерлерді белгілі бір белгілеріне қарай оранластыруды үйрету. Ертегі желісі бойынша бірнеше сұрақтар қояды. мақтау, мадақтау.	Ойын шарты бойынша Кейіпкерлерді белгілі бір белгілеріне қарай оранластырады

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Ертегі желісі туралы біледі.

Түсінігі бар: Ертегі желісі туралы түсінігі бар.

Орындай алады: Суреттерді орнына қоя алады.

Күні: 02. 03. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова

Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімдері: Ертегілер әлемінде

Тақырыбы: Мақтаншақ бақа

Мақсаты:

білімділік: Ертегі мазмұнын толық білуге үйрету.

дамытушылық: Балалардың тілін, ой-қиялын, сөздік қорын дамыту. тәрбиелік: Достық қарым-қатынасқа, қамқорлыққа тәрбиелеу.

Қолданылған көрнекіліктер: суреттер

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға қонаққа қуыршақ келетінін хабарлайды.	Балалар қуыршақтың қонаққа келетініне қуанады.
Ұйымдастыру ізденіс жүргізу	Балалар қуыршақ өзімен бірге ертегі кітабын ала келіпті. Ол кітаптың ішінде «Мақтаншақ бақа» ертегісі бар екен. -Балалар бақаны білеміз бе? - Бақа қайда мекендейді? - Бақаның түсі қандай болады? - Бақа қандай дыбыс шығарады? -Ендеше мен сендерге сол ертегіні оқып берейін. Жаз айының жайма-шуақ күні еді. Айдын көл жағасын бір кесіртке мекен етіпті. Бір күні ол ұзақ ұйқысынан оянып, тас қауырсыннан шықты. Айналасына, күнге сүйсіне қарады. Тастың үстіне шығып, денесін қыздыра бастайды. Кенет көл суын шолпылдатып шашып жанына бақа келді. -Су деген қандай тамаша! Шомылғың келе ме? Бірақ мен сияқты жүзе алмайтын шығарсың?-дейді мақтанып. -Жүзе аламын. Су қазір суық қой. Мен жылыны жақсы көремін. Жок , жүзе алмайсың. Сен судан қорқасың,-деп бақа жалпақ денесімен кесірткені суға итеріп жіберді. Кесіртке ашулы көздерімен бақаға бір қарап, судан шығады. Денесіндегі су тамшыларын сілкім тастап, ағаш басына шығып кетеді. Ал өзіне-өзі разы болған бақа: -Өй қорқақ, қашып кеттің ғой,-деп масаттанды. Осы кезде қарны ашқан бақа ұшып жүрген инелікті көріп, тыныштала қалды. Ал инелік еш нәрсені байқамайды. Мұны сырттай бақылап отырған кесіртке: -Инелік, кет бұл жерден! айтпесе, бақаға жем боларсың, - деп үн катады. Кесірткенің сөзін естіген бақа ашуланып, өзінің ұзын тілін серпіп жібереді. Инелік ұшып кетеді. -Қап, бәлем, сені ме?- дейді де, бақа секең-секең етіп көлге күмп береді.біраздан кейін көл жағасын бойлай асықпай жылжып бара жатқан тасбақаны көрген бақа судан шығады да: -Тасбақа,	Балалардың назары ертегі кітапқа ауады Балалар бақа жайында өз білгендерін айтады. Балалар ертегіні зейін қойып тыңдайды

	мен сияқты секіре аласың ба? Кел, екеуміз жарысайық,-деп секеңдей бастайды. Тасбақа оған тандана бір қарайды да өз жолымен кете барады. Бақаны сырттай бақылап отырған кесіртке «мырс» етіп күледі. Секеңдеп-секеңдеп шаршаған бақа шөп үстіне жата кетеді. Осы араға алқызыл әдемі көбелек ұшып келеді. Оны ұшып жүрген гүл ме деп те қаласың. Көбелекті көрген бақа: -Кесіртке, қарашы, мен қандай әдемімін. Осы маңда менен өткен сұлу жәндік бар ма?-деп сұрайды. Мұны естіген кесіртке тағы да «мырс» етіп күлді.Жата-жата әбден жалыққан бақаның енді іші пыса бастайды. Осы кезде тас арасынан жылжып жылан шығады. Екі айыр тілі оттай жалындап сумаң-сумаң етеді. Бақа оған жақындай түсіп: -Бәрібір де менің денем сенің денеңнен жылтыр, мен-дей бергені сол еді, кесіртке: -Қаш, жылан сені жұтып жібереді!-деп айғай салады. Шошып кеткен бақа артқа қарай ыршып түседі. Ал жылан бақаны құйрығымен салып қалып ініне барып бұтаққа ілінеді.Біраздан кейін бақа есін жиып, жан-жағына қарайды. Көршілес бұтақта ән салып отырған бозторғайды көреді. Әнін тыңдар-тыңдамастан баяғы мақтаншақтық әдетіне басып: -Бозторғай, бәрібір мен сияқты ән шырқай алмайсың. Менің әнімді тыңда,-деп бар дауысымен бақылдай бастайды. Дауысы тарғылданып, айналаны шуга толтырып жібереді. Ән айтамын депкүшенгені сонша бұтақтан құлап түседі. Жақын маңайда жүрген тырна бақаның дауысын естіп, көл жағасына ұшып келеді. Бақаны өткір тырнақтарымен бүріп ала жөнеледі. Көкке көтеріп бара жатып, бозторғайға соқтығысады.Бақа көлге күмп етіп құлап түседі. Осының бәрін бақылап отырған кесіртке асықпай ағаш басынан жерге түсіп: -Тым көп мақтанып кетіп ең, -дейді де қуысына кіріп кетеді. Сергіту сәті: Жапырақтай жайқалып, Табиғатты сүйеміз. Денемізді тік ұстап, Билеп-билеп аламыз. Д/ойын «Ретімен орналастыр»	Балалар шеңберге тұрып сергіту сәтін орындайды. Сергіту сәтін тәрбиешімен бірге орындайды. Балалар кейіпкерлерді ертегі желісі бойынша орналастырады
Рефлексия-түзету жұмыстары	Балалар мен сендерге қандай ертегі оқып бердім? -Бақаны неге мақтаншақ деп атады?	Мақтаншақ бақа жайында баяндайды.

Күтілетін нәтиже

Біледі: балалар мақтаншақ бақа ертегісін біледі.

Түсінігі бар: бақа, инелік, жылан, бозторғай, тасбақа, кесіртке жайында түсінігі бар.

Орындай алады: Кейіпкерлерді ретімен орналастыра алады.

Күні 16. 03. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Қарашаева Меруерт
 Ғылым беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта
 Бөлімдері: Ертегілер әлемінде
 Тақырыбы: Бір уыс мақта

Максаты:

Білімділік: мақта туралы білімін арттыру

Дамытушылық: Есте сақтау қаблетін дамыту

Тәрбиелік: Кез келген затты ысырап жасамай, пайдаға жарту, әрқашанда көмектесе білуді.

Қолданылатын көрнекіліктер: Мақта, кейіпкерлердің суреттері, күрте, көрпе, шапан және торғайдың суреті.

Әрекет кезіңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға Айша қуыршақ қонаққа келтінін хабарлайды.	Балалар қуыршақтың қонаққа келетініне қуанады
Ұйымдастыру, ізденіс жүргізу	Тәрбиеші балаларға Айжан қуыршақтың өзімен бірге бір зат ала келгенін айтады. Қандай зат әкелгенін сұрайды. Тәрбиеші балаларға мақта жөнінде баяндайды. Балалар мынау-мақта. Ол-жұмсақ, түсі-аппақ. Мақтадан көптеген заттар тігуге болды. Мысалы: күрте, шапан, көрпе тігуге болды. Тәрбиеші балаларға осы бір уыс мақта жөнінде әңгімені айтып береді. Кішкентай қыз әкесінің шапанын жамап отыр екен, анасы қасын отырып, ақыл айтты: Балам, дүниеде жартылған жанды – жансыздардың ешқайсысының да керексіз болып, жерде қалатыны болмайды, - дейді. Сол сөзді айтып отырғанда қыз бала киімін жамап болып жердегі мақтаның кикымын терезеден лақтырып далаға тастады: -Әже, осы кикымның ешнәрсеге керегі бола қоймас, - дейді. Шешесі: Балам, сол да жерде қалмайды, - деді. Осылайша сөйлеп, қарап отырса, манағы мақтаны жел көтеріп ұшырды, мұны бір торғай көтеріп қуып барып, мақтаны тұмсығына тістеп қана ұшып кетті. Қыз әжесіне: Манағы мақтаның кикымын бір торғай алып кетті, оны неғылды? - деп сұрды. Әжесі: Көрдіңбе балам, ол кішкентай мақтаны торғай ұясына төсеп, жас балапандарына мамық етеді, - деді. Сергіту сәті Тез қозғалып осылай Жаттығулар жасайық.	Балалар қуыршақтың қандай зат әкелгенін айтады Балалар тәрбиешімен бірге мақта жайында өз білгендерін айтады. Балалар тәрбиешінің бір уыс мақта әңгімесін тыңдайды

	Жаксылыкты үйреніп, Жамандыктан қашайық ДЮ: «Қандай зат» Мақсаты: мақтаның не екенін және кез келген затты іске асырудың жолын» білу. Ойлау қаблеттерін дамыту..	Балалар сергіту сәтін қимылмен көрсетіп, мәтінін қайталайды. Балалар заттарды ажырата отырып ойынды ойнайды.
Рефлексия – түзету жұмыстары	Балалар мақта деген не? түсі қандай? қатты ма, әлде жұмсақпа Бүгінгі әңгіме сендерге ұнады ма? Ертегі кейіпкерлерін атаңдар? Айжан қуыршақ балалармен қоштасады.	Балалар тәрбиешінің қойған сұрақтарына жауап береді. Мақта туралы өз білгендерін айтады.

Күтілетін нәтиже.

Біледі: Мақтаның пайдасы жөнінде біледі.

Түсінігі бар: Мақтаны көптеген заттарға пайдалануға болатындығы жайында түсініктері бар.

Орындай алады: Әңгімені баяндай алады.

Алғашқы 06.04.24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Токшылықова

Мәлімет беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Балалары: Ертегілер әлемінде

Тақырыбы: Күн, ай және әтеш

Мақсаты: Балаларды ертегі желісімен толықтай таныстыру. Ертегіні тындай білуге, өз тәжірибесін, ойын жеткізе білуге үйрету, есте сақтау қабілеттерін дамыту, жаман қасиеттерден аулақ болуға тәрбиелеу. Тілдерін дамытып, байланыстырып сөйлеуге үйрету.

Қолданылатын көрнекіліктер: Ертегі мазмұнын бейнелейтін суреттері.

Әрекеттің кезеңдері Әрекетті туындату, үздік болу	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
	Тәрбиеші балаларды шаттық шеңберге шақырады. Балалар, сендермен кездескеніме өте қуаныштымын. Бір-бірімізге қарайықшы. Мен сендердің сөздеріңнен қуаныш пен қызығушылық көріп тұрмын. Бүгінгі күндерің сәтті өтсін! Балалар бір бірімізге тек жақсылық тілейік	Балалар шеңбер құрып, бір-біріне жылы лебіздерін білдіреді.
Ұйымдастыру, ізденіс жүргізу.	Балалар, сендерге ертегілер елінен сандықша жіберіпті. Ашып көрейік пе? Ішінде не бар екен? – Ертегілер елінен «Күн, ай және әтеш» деген ертегіні жолдапты. – Ал, енді мен ертегіні оқып берейін. Сендер мұқият тыңдаңдар Ертеде аспанда ағайынды үш бала өмір сүріпті. Үлкені-Күн, ортаншысы-Ай, кішісі-Әтеш екен. Күн жерде тіршілік ететін адамдарға, өсімдіктер мен жануарларға жарық пен жылу таратуға кеткенде, үйдегі кіші інілері Ай мен Әтеш үнемі келіспей қала береді екен. Бір күні әбден ыза болған Ай Әтешті айдарынан ұстап алып жерге лақтырып жіберіпті. Кешке үйге келген Күн болған жағдайды естіп біледі. Ашуға булығып Айға: -Туған ініңді көзің қиып, қалай лақтырдың? Сендей рақымсызды көргім келмейді. Бұдан былай аспанға мен күндіз, сен түнде шығатын боламыз. Ал Әтеш жақын інім болып қала береді. Ол мені ұмытпайды,-дейді. Сол уақыттан бастап Әтеш таң атысымен, Күнді көргенде «Кукареку!» деп айғай салатын болыпты. Бұл «Амансыз ба Күн-аға!» дегені	Балалар қуана келіседі. Балалар сұрақтарға жауап береді. Балалар мұқият тәрбиешіні тындайды. Ертегі желісі бойынша көрсетілген суреттерге

	екен. Ал кеш түссе, қонақтауға кетеді. Өйткені, аспанға шыққан Айды көргісі келмейтін көрінеді. Сергіту сәті: Орнымыздан тұраық, Алақанды ұрайық. Бір отырып бір тұрып Сәл демалып алайық Д/о: Кейіпкерлерді тап: мақсаты: ойлау әрекетін, еске сақтау қабілетін дамыту.	назарларын аударады. Сергіту сәтінде балалар қимылмен бірге орындайды. Ойынды қызыға ойнайды
рефлексиялы – үзету кезең	Тәрбиеші балаларға ертегі желісі бойынша сұрақтар қояды – Сонымен балалар біз қандай ертегімен таныстық? – Ертегі қызықты болдыма? – Ертегі не жайында болды? Сендер қалай түсіндіңдер. Белсенді қатысқан балалар мадақталады	Балалар тәрбиешінің қойған сұрақтарына жауап береді

Күтілетін нәтиже:

Біледі: Ертегіні біледі

Түсінігі бар: Кейіпкерлер жөнінде түсініктері бар

Орындай алады: Ертегі желісі бойынша баяндай алады.

Күні 20. 04. 24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Қарашаева Меруерт

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімдері: Ертегілер әлемінде

Тақырыбы: Құмырсқаның серуені. Оқу, әңгімелеу.

Мақсаты: Балалар халық ауыз әдебиетіне деген қызығушылығын ертегілер арқылы артыру.

дамытушылық: Балалардың ойлау қабілетін, есте сақтау қабілетін дамыту.

тәрбиелік: Адамгершілікке, үлкенді тыңдай білуге тәрбиелеу.

Жаңа сөздер: Жәндіктер

Қолданылған көрнекіліктер: ертегі кейіпкерлерінің үстел үсті театры, муляждары. Ұшақ шапкасы.

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға жәндіктер әлеміне көрмеге баратынын айтады.	Балалар көрмеге баруға дайындалады.
Ұйымдастыру, ізденіс жүргізу	Балалар көрмеге қандай көлікпен барғыларын келеді? Ендеше ұшаққа отырып жәндіктер әлеміне барайық. Тәрбиеші балалар біз жәндіктер көрмесіне келдік. Қандай жәндіктерді көріп тұрсындар? д\о «Қандай жәндік» Мақсаты. Жәндіктердің тіршілік етуін әңгімелеу. Балалар жәндіктерді бақылап, тәрбиеші көмегімен әңгімелейді. Балалар осы жәндіктер туралы ертегі тыңдағыларын келеме? Тәрбиеші балаларды кілем үстіне шақырады. Балаларға құмырсқаның серуені ертегісін әңгімелейді. Білесіндер ме, балалар? Ертеде құмырсқалар қазіргідей еңбекқор болмапты. Күні бойы қыдырып, одан қалса жатып ұйықтайды екен. Анда – санда аш болмау үшін жұмыс істейді екен. Онда да ерініп шын көңілімен істемейді екен. Олардың біреуі мүлде жалқау екен. Күн сайын ұйқысынан тұрсымен: -Аһ, аһ.. Бүгін еш нәрсе істемей қарынымды қалай тойдырсам екен? - деп ойланады екен. Сөйтіп ойланып жүргенде ойына бір нәрсе келіпті. Ее, менің досым бар екен ғой. Күнде солардың біреуіне қонақ болсам ешкімге зияным жоқ. Осылайша әрі қарынымды тойдырам, әрі жұмыс істемеймін., - деп ойланған құмырсқа, ойын жүзеге асыруға кірісіпті. Құмырсқа жолға шығыпты. Бір араның үйіне келіпті. Есік қағыпты. Есіктің арғы жағынан «Кім бұл! - деген дауыс шығыпты. Сол кезде құмырсқа: - Есігіңді аш, бауырым. Мен құмырсқа бауырыңмын ғой. Бүгін сенің үйіңе қарынымды	Балалар ұшақпен барғыларын келетінін айтады. Балалар ұшаққа отырып музыка ырғағымен табиғат бұрышына келеді. Құмырсқа, көбелек, өрмекші, шегіртке. Құмырсқа еңбекқор жәндік. Көбелек өте нәзік әрі әдемі жәндік. Олар гүлдердің үстінде ұшып – қонып жүреді. Иә.

	тойдыруға келдім. Үйіндегі барынды құмырсқа бауырыңа бер депті. Ара есігін ашып ,үйіндегі бар дәмдісін беріп, құмырсқаның көңілін көтеріпті.Кешке құмырсқа араға рахметін айтып үйіне келіпті. Төсегіне жатып.Ох мен жұмыста істеген жоқпын, шаршаған да жоқпын қарынымды тойдырдыдепті. Құмырсқа келесі күні өрмекшіге барыпты.Өрмекшінің дәмді тамақтарын жеп, рахметірін айтып үйіне қайтыпты. Осылай қыдырып жүріп қарынын тойдырған құмырсқаға қатты ұнапты. Үшінші күні құмырсқа көбелекке келіпті. Көбелек бар тапқан асын құмырсқаның ауызына төсепті. Көбелек құмырсқаны қанатына отырғызып гүлден-гүлге қондырып ,биіктерге самғап ұшып көңілін көтеріпті. Құмырсқа рахметін айтып үйіне қайтыпты. Қандай керемет .Жұмыс та істеген жоқпын, қарынымды тойдырдым-депті. Сөйтіп жылжып күндер өтіпті. Құмырсқаның қонаққа баоратын достары таусылыпты. Енді не істесем екен?Достарыма қайтадан қонаққа барсам ба екен деп ойланыпты. Ұйқысынан тұрғанда біреулер есік қағыпты. Сөйтсе достары оған қонаққа келіп тұр екен. Құмырсқа қатты сасып, не сітерін білмепті. Сонда ұялып тұрып: -Сендерді қонақ қылғым келеді? Бір-ақ үйімде сендерді отырғызайтын орын жоқ, не бір тілім наным доқ –депті. Достары құмырсқаға қатты ренжігені соншалық енді оған көмектеспеуге бел байлапты. Құмырсқа өзінің достарын ренжіткені үшін, әрі өзінің жалқаулығына қатты ренжіпті. Сөйтіп, балалар , құмырсқа жалқаулықтың өте жаман нәрсе екенін түсініп, сол күннен бастап тыным таппай еңбек ететін болыпты. Сергіту сәті: «Құмырсқа» Дю «Кім не істеді» Ертегі желісін балалрмен бірге әңгімелеу. Балалар енді ұшағымызға отырып тобымызға оралайық.	Балалар құмырсқаның әрекеттерін келтіріп сергіту сәтін жасайды. Ертегі кейіпкерлерінң қимыл әрекетін әңгімелейді. Балалар ұшаққа мініп топқа келеді.
Рефлексия-түзету жұмыстары	-Балалар қайда қонаққа бардық? - Қандай көлікпен бардық? -Көрмеден қандай жәндіктерді көрдіңдер? -Қандай ертегіні әңгімеледік? Тәрбиеші жақсы қатысқан балаларға жұлдызша таратады.	Жәндіктер көрмесіне бардық. Ара , құмырсқа, көбелек, шегіртке. Құмырсқаның серуені.

Күтілетін нәтиже:

Біледі:Ертегі кейіпкерлерін атай біледі.

Түсінігі бар: Ертегі туралы түсінігі бар.

Орындай алады.Ертегіні әңгімелей алады.

Күні 04.05.24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Токшылықова
Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімдері: Ертегілер әлемінде

Тақырыбы: «Үш торай»

Мақсаты:

Білімділік: Үш торай туралы білімдерін толықтыру.

Дамытушылық: ой-өрісін, есте сақтау қабілетін дамыту.

Тәрбиелік: адамгершілікке, еңбекқорлыққа тәрбиелеу.

Қолданатын көрнекіліктер: Ертегі кейіпкерлері, үйдің суреттері бейнеленген
карточкалар, геометриялық фигуралар.

Әрекеттің кезеңдері	Тәрбиешінің әрекеті	Балалардың әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларға сиқырлы сандықша тауып алғандығы жөнінде хабарлайды.	Балалар қызыға қарайды.
Ұйымдастыру, ізденіс жүргізу	Сәлеметсіңдер ме балалар? Балалар қане сиқырлы сандықты ашып не бар екенін көрейік. Мынаны қараңдар балалар ертегі кейіпкерлері, үй суреттері, түрлі түсті геометриялық пішіндер бар екен. Балалар қане айтындаршы бұл кейіпкерлер, үй суреттері таныс па сендерге? Бұл қай ертегінің кейіпкерлері? Д/о: «Тауып көр» Мақсаты: ойлау қабілетін дамыту Балалар суретте бейнеленген торайлардың есімдерін атап, олардың үйлерін көрсетіндерші. Балалар кейіпкер белгілерін (түсті) дұрыс таба білу дағдыларын анықтау үшін шеңберлер мен төртбұрыштарды әр түрлі ретте орналастырамыз. Балалар шеңбердің түсіне қараңдаршы қызыл, жасыл, сары түсті шеңбер, ал төртбұрышта да қызыл, жасыл, сары осы пішіндерді түсіне қарай орналастырайық. Сергіту сәті: Орманда бір үй тұр Есігінде құлып тұр Айтындаршы балалар Құлыпты кім ашады. Ертегі желісі бойынша әңгімелеу: Мақсаты: балалардың ертегіні үлгі бойынша мазмұндау біліктілігін арттыру. Балалар төртбұрыш пен шеңбердің суреті бар карточкаға қарап, кейіпкерлерді атап беріндерші. Бір күні 3 ағайынды торайлардың ішінде	Балалардың бар назары сиқырлы сандықта. Сандықтан шыққан суреттерге қызыға қарауда. Иә ол «Үш торай» ертегісінің кейіпкерлері. Балалар тәрбиешінің көмегімен торайлардың аттарын атап, үйлерін көрсетті. Балалар түстері бойынша пішіндерді орналастырады. Қызыл шеңбер мен қызыл төртбұрышты қояды. Қимыл-қозғалыс арқылы жасайды.

	ең ақылдысы Наф-Наф күн суытады үй салайық дейді. Ниф-Ниф пен Нуф-Нуф оған көмектескісі келмейді Біз өзімізге үй саламыз дейді. Қызыл төртбұрыш пен қызыл шеңберді қойып, Наф-Наф оларды көндірмей өзі жалғыз үй салады.	Наф-Наф, Ниф-Ниф	Нуф-Нуф,
Рефлексия- түзету жұмыстары	Балалар суретте бейнеленген торайлардың есімі кім болды? Біз қандай түстермен таныстық? Наф-Нафтың салған үйі қандай? Балаларды мақтау, мадақтау.	Балалар бейнеленген торайлардың есімдерін естеріне түсіреді.	суретте

Күтілетін нәтиже.

Біледі:Түстерді ажыратып, сұрақтарға жауап беруді біледі.

Түсінігі бар:Ертегінің мазмұны мен оның құрлысы жайлы толық түсінігі бар.

Орындай алады: Суреттермен жұмыс істей алады.

Күні: 18.05.24 Қызғалдақ ортаңғы тобы жүргізген тәрбиеші: Тоқшылықова Мадина

Білім беру саласы: Қатынас, Әлеуметтік орта

Бөлімі : Ертегілер әлемінде.

Тақырыбы: Жеті лак

Мақсаты:

Білімділік: Ертегі мазмұнын зейін қойып тыңдауға үйрету.

Дамытушылық: Тіл байлығын дамыту, сөздік қорларын молайту.

Тәрбиелік: Балалардың сөздік қорын молайту. Көркем әдеби тілде сөйлеуге тәрбиелеу.

Көркем шығарманың тәрбиелік маңызын түсіндіру.

Көрнекіліктер: Ертегі кітап , ертегі кейіпкерлерінің суреттері.

Әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің іс-әрекеті	Баланың іс-әрекеті
Әрекетті туындату, түрткі болу	Тәрбиеші балаларды шеңберге шақырып бір-біріне әдемі тілектер айтуды ұсынады.	Балалар шеңберге тұрып достарына әдемі тілектерін айтады.
Ұйымдастыру жұмыстары, ізденіс жүргізу	Тәрбиеші балаларды шеңбер бойымен кілемшеге жайғасып отыруларын сұрайды. -Балалар бізге ертегілер әлемінен "Ғажайып қоржын" беріп жіберіпті Қоржынды ашайық не бар екенін көрейік. -Балалар бізге ертегі кейіпкерлерінің суретін беріп жіберіпті. Сендер ойын ойнағыларың келеме? Дойын : "Кейіпкерлерді ата" Мақсаты: балаларды ертегі кейіпкерлерінің атын атауға, дұрыс орналастыруға дағдыландыру. -Сендер ертегі тыңдағанды ұнатасыңдар? -Мен бүгін "Жеті лак" ертегісін оқып берейін зер салып, мұхият тыңдаңдар. Баяғы заманда бір ешкі болыпты. Оның жеті лағы бар екен. Олардың үйі орманның шетінде орналасыпты. Ешкі лақтарына азық әкелу үшін күнде орманға кетеді екен. Үйінен шығып бара жатып «Есікті ешкімге ашпандар» деп кетеді екен. Бір күні ешкі орманға кеткенде, үйіне қасқыр келіп есігін қағады. Бірақ лақтар есікті ашпайды. Үйге кіре алмаған қасқыр тасаға тығылып, ешкінің келуін күтеді. Бір кезде ешкі келіп: - Қарақтарым, шырақтарым, мен сендерге азық әкелген аналарыңмын, - дейді. Лактар есікті ашып, ешкі үйге кіреді. Ертесіне ешкі орманға кеткенде қасқыр үйдің есігін қағып: - Қарақтарым, шырақтарым, мен сендерге азық әкелген аналарыңмын, - дейді. Лактар есікті ашады. Қасқыр үйге еніп лактарды алып	Балалар кілемге отырып тәрбиеші апайларына назар аударады. Балалар қоржынға қуана назар аударады. Балалар ойынды қызыға ойнап кейіпкерлерді апайды. Балалар ертегіні мұқият тыңдайды. Балалар ертегінің мазмұнын түсініп, кейіпкерлерді ертегі желісімен орналастырады.

	кетеді. Тек кішкентай лақ қана пештің ішіне тығылып, аман қалады. Ешкі үйіне оралғанда лақтарды таппай қайғырады. Сол кезде пештен кішкентай лақ шығып, болған жағдайды анасына айтады. Ешкі тездетіп аңшыға жолығып, лақтарын құтқаруын өтінеді. Аңшы қасқырды тауып, атып тастайды да, лақтарды үйлеріне алып келеді. Тәрбиеші ертегіні оқып берген соң балалармен бірнеше қайтара қайталап, сұрақтар қойып ертегі кейіпкерлерін көрсете отырып түсіндіреді. Балаларға ертегі кейіпкерлерінің суретін беріп ертегі желісімен орналастыруды тапсырады.	Балалар ертегі желісі бойынша кейіпкерлерді көрсете отырып баяндайды. ертегі желісі бойынша кейіпкерлерді орналастырады.
Рефлексия-түзету жұмыстары (коррекция)	Тәрбиеші ертегі желісі бойынша балаларға сұрақтар қояды. Тәрбиеші балалардың бүгінгі жетістігіне мақтау айтып мадақтайды.	Ертегі желісі бойынша сұрақтарға жауап береді.

Күтілетін нәтиже:

Білу керек: Ертегінің мазмұнын түсіне алады.

Түсінігі бар: Ойлау қабілеттері қалыптасқан.

Орындай алады: Сұрақтарға нақтылы жауап береді.

"Бекітемін"
ЖШС "Bal-Aiut 2" "бөбекжай бақшасы"ның
менгерушісі: Ж.Н.Ибрагимова

Үйірме жұмысы (Вариативтік компонент)

"Құнишақ" аралас тобы

Тәрбиешілер: Т.С. Диходицкова

2023-2024 оқу жылы

ЕРТЕГІЛЕР ЕЛІНДЕ

№	Тақырыбы	Мақсаты	Сағат саны
1.	Бір үзім нан	Ертегі тыңдап,оқиганың өрбуіне кейіпкерлерді сипаттай білуге үйрету.	2
2.	Тазша бала	Балалардың ой-өрісін дамыту үшін ертегі кейіпкерлерінің іс - қимылдарын көрсете алуға үйрету.Ертегіні ойнау барысында,кейіпкерлердің жүріс- тұрысын,дауыс ырғағын,дұрыс жеткізе білуге тәрбиелеу.	2
3.	Қарлығаштың күйрығы неге айыр	Ертегіні мұқият тыңдай білуге,өз түсініктері бойынша айта білуге үйрету.Сөздік қорларын молайту,тілдерін дамыту.Ертегі кейіпкерлерінің сипаты арқылы жақсы қасиеттерге баулу.	2
4.	Түлкі мен тырна	Ертегі тыңдап,оқиганың өрбуіне кейіпкерлерді сипаттай білуге үйрету.	2
5.	Гүл	Ертегі мазмұнын зейін қойып тыңдауға үйрету.Балалардың сөздік қорын молайту.Көркем әдеби тілде сөйлеуге тәрбиелеу.Көркем шығарманың тәрбиелік маңызын түсіндіру.	2
6.	Бір жарым дос	Балалардың әңгіме желісіне байланысты сөйлей алуға.Суретке қарап әңгіме айтуға үйрету.Ой-өрісін,есте сақтау қабілеттерін арттыру.	2
7.	Еріншек	Балаларға атын балта ертегісімен таныстыу.Балалардың ой-өрісін дамыту.Ертегі кейіпкерлерін іс қимылдарын көрсете алуға үйрену.	2
8.	Мақтаншақ қоян	Ертегі мазмұнын зейін қойып тыңдауға үйрету.Балалардың сөздік қорын молайту.Көркем әдеби тілде сөйлеуге тәрбиелеу.Көркем шығарманың тәрбиелік маңызын түсіндіру.	2
9.	Үш жетім	Ертегі мазмұнын зейін қойып тыңдауға үйрету.Балалардың сөздік қорын молайту.Көркем әдеби тілде сөйлеуге тәрбиелеу.Көркем шығарманың тәрбиелік маңызын түсіндіру.	2
10.	Алтын сақа	Сабақ барысында балалардың әңгіме желісіне байланысты сөйлей алуға.Суретке қарап әңгіме айтуға үйрету.Ой-өрісін есте сақтау қабілеттерін арттыру.Әдепті болуға үйрету.	2
11.	Тышқанның өсиеті	Ертегі мазмұнын толық білуге үйрету.Балалардың тілін,ой-қиялын,сөздік қорын дамыту.Достық қарым-қатынасқа,қамқорлыққа тәрбиелеу.	2
12.	Үйшік	Балаларды ертегі желісіне байланысты суреттерді орналастыруды үйрету.Ертегі желісі туралы түсініктерін арттыру,Ертегі желісін түсініп тыңдай білуге тәрбиелеу.	2
13.	Мұрагер	Ертегі мазмұнын толық білуге үйрету.Балалардың ой-қиялын,сөздік қорын дамыту.Достық қарым-қатынасқа,қамқорлыққа тәрбиелеу.	2
14.	Бір уыс мақта	Мақта туралы білімін арттыру.Есте сақтау қабілетін дамыту.Кез келген затты ысырап жасамай пайдаға жарату,әрқашанда көмектесе білуді үйрету.	2

ЕРТЕГІЛЕР ЕЛІНДЕ

5.	Күшік пен мысық	Ертегіні тыңдай білуге, өз түсінгенін ойын жеткізе білуге үйрету, есте сақтау қабілеттерін дамыту. Балаларды достыққа, татулыққа тәрбиелеу, баулу, жаман қасиеттерден аулақ болуға тәрбиелеу.	2
16.	Қара батыр	Балалар халық ауыз әдебиетіне деген қызығушылығын ертегілер арқылы арттыру. Балалардың ойлау қабілетін, есте сақтау қабілетін дамыту. Адамгершілікке тыңдай білуге тәрбиелеу.	2
17.	Шалқан	Үш торай туралы білімдерін толықтыру, ой өрісін, есте сақтау қабілеттерін дамыту, адамгершілікке, еңбекқорлыққа тәрбиелеу	2
18.	Ер төстік	Балалардың ой-өрісін дамыту үшін ертегі кейіпкерлерінің іс қимылдарын, көрсете алуға үйрету. Ертегіні ойнау барысында, кейіпкерлердің жүріс тұрысын, дауыс ырғағын, дұрыс жеткізе білуге тәрбиелеу,	2

Бір үзім нан

Бір үзім нан

Баяғы бір заманда бай мен кедей көрші өмір сүріпті. Олардың араздығы сондай, бірін-бірі көргісі келмейді екен. Байдың үйі кең, әдемі болыпты. Іші толған – алтын мен күміс. Ал кедейдің үйі ағаштан жасалған, төбесін бұтамен жапқан қора екен. Алтын мен күміс түгілі, нанын эзер тауып жетті. Егін егіп, оны суарып, күтіп, орып, өз күнін өзі көріпті.

Бір жылы көктемде алапат, су тасқыны болады. Бай алтынын көтеріп ағаштың басына шығып кетеді. Ал кедей болса, бір көмеш нанын қойнына салып, ол да ағаштың басына көтеріледі. Су тасқыны он бес күнге созылады. Бір күні қарны ашқан бай кедейге:

- Әй, кедей, сен мына бір кесек алтынды ал да, маған бір үзім нан бер, - дейді.

- Жоқ, алтының өзіңе, нан бере алмаймын, - деп жауап береді кедей.

Екінші күні бай кедейден тағы да нан сұрайды.

- Алтынымның жартысын берейін, - дейді ол бұл жолы.

- Жоқ, бере алмаймын, - деп бұл жолы да кедей келіспейді.

Ақыры, аштан өліп бара жатқан соң шыдамай, бай бір үзім нанға барлық алтынын айырбастайтынын айтады. Кедей бәрібір көнбейді. Бойынан күші кеткен бай басы айналып, суға құлап кетеді. Ал, келесі күні су тоқтап, кедей ағаштың басынан түседі. Халықтың: «Алтын, күміс - тас екен, арпа, бидай - ас екен» дейтіні осыған орай айтылған екен.

Тазша бала

Тазша бала

Ертеде бір шал мен кемпір болыпты. Олардың үш баласы, бес ешкісі бар екен. Бір күні үлкен баласы басқа жерден пайда кәсіп қылуға талап етіп, өзіне тиген енші ешкісін сойып алып, етінен кемпір мен шалға бір түйір де берместен, аркалап кетіпті. Келе жатса бір өнерші байдікіне келеді. Бұл байға өнер үйренуге ол жігіт жалданыпты. Өнерші бай бек қатты жауыз адам екен, ол жалданған жігітті бір сандыққа салып қойып, аштан өлтіріпті. Үйінде қалған ортаншы баласы, бұ да өнер үйренбекке талап етіп, ода ағасының кеткен жолымен кетіп, о да өнерші байға келіп жалданып ты. Өнерші бай оны да ағасынша аштан өлтіріпті. Үшінші ұлы Тазша бала, о да ағаларындай өзіне тиген енші ешкісін сойып алып, жарты етін әке-шешесіне беріп, олардан рұқсат алып, аркалап кетіпті. Келе жатса бір қора қойға ұшырапты. Бұл қора қойдың қойшысына жолығып сұраса, бұл қойлар өнерші байдікі екен. Ол Тазшадан сұрайды: -Балам, қайда барасын? -деп. Тазша бала жауап береді: - Өнер үйренуге барамын -деп. Сонда шал тұрып айтады: . - Балам, ол сөзінді бөтен ешкіміге айтпа- деп,-өзіңе өтірік айтпа, жатқа (бөтендерге) шынықты айтпа деген - деп. Сонан соң бұл бала шалдың бұл айтқаны рас екен деп ойлап, өнерші байға барыпты. Байдың үйіне қонып, ертең жүрейін деп жатқанда, өнерші бай Тазшадан сұрайды: - Балам қайда барасың, жолың болсын? - деп. Тазша бала жауап береді: - Мен өзіндей ер баласы жоққа еншілес бала боламын - деп. Сонда өнерші бай айтады: - Балам, сен біздікінде қал, маған бала бол, біздің бір ақ құнан қойды сойып, той қылып, асық жілігін етімен өзін, жеп той, мен өзім жолаушы барамын - дейді де, өзі жолына кете береді. Бала (Тазша): - Хош әке, жақсы бол! -деп, үйінде қала беріпті. Бұл өнерші байдың үйінде бір қызы бар екен. Бұл Тазша балаға айтады: - Аға, сен асық жіліктен өзін жемей, керегенің басына іліп қой, сонда бір ақ тазы келіп, жілікке ұмтылар, сонда сен балтамен ол тазыны лактырып өлтір - деп. Мұнан соң Тазша бала ақ құнан қойды сойып, той қылып, көршілерін шақырып, асық жілігін өзі жемей, қыздың айтқанын қылып, керегенің басына іліп қойғанда, айтқанындай ақ тазы келіп етті жілікке ұмтылғанда, Тазша балтамен жіберіп қалыпты; бірақ балтасы тазыға тимей, ит қашып құтылып кетіпті. Өнерші бай үйіне келген соң, Тазша баланың мұндай істерді істегенін біліп, қатты ашу етіп, бұл итті аштан өлтірейін деп сандыққа салып қойыпты. Бұл байдың бағанағы қызы, әкесі жоқта, сандығының түбін тесіп тамақ беріп, Тазшаны тойдырып тұрыпты. Бірнеше күндер өткен соң Тазшаның өз әкесі балаларын іздеп шығып, өнерші байдікіне келіп сұрады: - Бір Тазша деген балам бар еді, соны көрдіңіз бе? - деп. Өнерші бай: - Көргенім жоқ - деп жауап береді. Бұлардың сөйлесіп тұрған сөздерін Тазша үйде сандықта жатып есітіп жатыр еді. Бай әлгідей дегенде, Тазша: - Әке, мен мұндамын! - деп, сандық ішінен айқайлапты. Даусымен баласын танып, байдың сандығынан шығарып алып, Тазша мен әкесі үйіне қайтыпты. Тазша жолай әкесіне айтады: - Әке, мен бір қара құнан қой болайын, мойныма жіп тағып, жетектеп барып базарға жақсы бағаға сат, бірақ жібінді алып қал - дейді. Баласы сол жерде айтқанынша қара құнан қой болады, әкесі мойнына жіп тағып базарға апарып сатып, ақшасын алып, үйіне қайтады. Ертеңіне баласы өз қалпына түсіп, әкесіне айтады: - Әке, мен бір қара жорға ат болайын, мені базарға апарып сат, пұлымды ал, бірақ шылбырымды алып қал - депті. Баласы айтқанынша ат болып, әкесі базарға апарып сатып, шылбырын алып, үйіне қайтты. Ертеңіне баласы, Тазша, тағы өз қалпына түсіп, үйіне келіп, әкесіне айтады: - Әке, мен бір жез бұйдалы нар-тайлақ болайын, сен мені базарға апарып сатта, бұлымды алып, бірақ, бұйдамды алып қалып, үйге қайта бер - деді. Тазша айтқанынша тайлақ болып, әкесі базарға сатайын деп жетектеп келе жатса, алдынан баяғы өнерші бай шығыпты. Ол айтады: - Маған мынау тайлағынды сат - деп. Тазшаның әкесі айтыпты: - Тайлағым басы жүз тілла - деп. Сонда өнерші бай бұлардың айласын біліп, жаман оймен, тайлақты жүз тіллаға сатып алыпты да, үйіне жетектеп келіп, баяғы қызын шақырып алып, мынау тайлақты ұстай тұр депті де, өзі үйден пышақ алып, тайлақты бауыздайын деп, үйіне жүгіріп кетіпті. Қыз әкесінің жаман ниетін біліп, үйден бұ да пышақ ала шыққан екен, әкесі үйге кірген кезінде, тайлақтың бұйдасын пышақпен қиып

Қарлығаштың құйрығы неге айыр

Қарлығаштың құйрығы неге айыр

Күндердің бір күні Жылан жер жүзіндегі жанды мен жансыздарға мынадай арыз айтады:

— Мені Тәңірім сендердің бәрінен кем жаратыпты. Аяқ-қолым жоқ. Басымды көтере алмай, жер бауырлап қалдым. Не жеп, не қоярымды да білмеймін. Сендердің бәрің бір бүтін тілдісіңдер, ал мен айыр тілдімін. Ойлап отырсам, жанды мен жансыздың ішіндегі сорлысы мен екенмін. Маған ешқайсыңның жәрдем еткілерің келмейді. «Сен қасіретті көп тарттың, ондайлар әрдайым әділ келеді, сен барлығымызға патша да бола аласың» деп, сөзбен болса да жұбатып кетпейсіңдер, — деп, ол екі көзінен қанды жасын сорғалатып, ағыл-тегіл жылайды.

Жанды-жансыздың барлығы жыланға аяныш білдіріп, өкпесін орынды көреді, «қарасың деп шықпайтын, қара қылды қақ жарған, ақ жүрек ақылшымыз болар» десіп, өздеріне патша етіп сайлайды.

Жыл артынан жыл, күн артынан күн өтіп жатады.

Күндердің күнінде Жыланекен: «Бүкіл әлемге патша болып, барлық билікті өз қолыма алсам, бұдан да жақсы тұрар едім. Көзіме көрінген тамақты ішпей, дүниедегі жандылардың ең тәтті қандысын жер едім», — деп қиялдайды. Қан дәмін айыра алатындарды шақыртады. Қос қанатын делдитіп, аяқтарын шілтитіп, қуарып Шіркей, тұмсығын едірейтіп Маса, патшаның көңілін табам деушілердің бәрі келеді.

Патша осылардың ішінен Шіркей мен Масаға:

— Жер жүзін аралап, өсімдіктердің дәмін татып, жанды-жансыздың қанын сорып қайтыңдар, тек бұлар ғана емес, қаттыдан тастың, жұмсақтан топырақтың да дәмін алыңдар. Дүниедегі ең тәтті зат бұдан былай менің тамағым болатындай етіндер, — деп, уақыт кесіп, бүкіл әлемді шарлатып жібереді.

Күн артынан күн өтіп, патшаның кесіп берген мезгілі де жетеді.

Шіркей әлсіздігінен жел болса, шөптің түбіне қашып тығылып, тымықта ыңылдап ән салғансып жүріп, кешігіп қалады. Ал Маса өсімдік пен жандылардың ең тәттісін біліп алып, патшасына қарай әуелей ұшып, әндетіп келе жатқанда, Қарлығаш кез болады.

— Иә, Маса досым, патшамызға ең тәтті тамақ іздеп кетті деп естіп едік, таптың ба?

Маса Қарлығашты менсінбей, сұрағына жауап қатпай, зулай жөнеледі.

— Ә, э, түсіндім, түсіндім! Жолың болып, іздегеніңді тапқан екенсін, достым... Азаматсың өзің! Сенің ептілігіңді, еш нәрседен тайынбайтын бір беттілігіңді білгемін. Осы қасиетіңді енді барлық қанаттыларға айта жүретін боламыз, — деп, Қарлығаш Масадан сыр тарта, мадақтай сөйлейді.

Түлкі мен тырна

Түлкі мен тырна

Ерте, ерте, ертеде түлкі мен тырна дос болыпты. Түлкі бір күні тырнаны қонаққа шақырыпты.

— Тырна, маған қонақ болып кет.

Тырна белгіленген уақытта келді.

— Кел, тырна, кел. Сені көргеніме қуаныштымын!

Түлкі тамақты екеуіне де тәрелкеге салды.

— Же, тырна достым, же, ұялма!

Тырна қанша тырысса да, түлкінің берген тамағын жей алмады. Ұзын тұмсығымен тәрелкені ары тоқылдатып, бері тоқылдатып, тамақты татып та көрмеді. Түлкі өзінің тәрелкесіндегіні тілімен жалап жеп қойды да тырнаға айтты.

— Кешір, тырнажан, саған беретін басқа менде ешнәрсе жоқ.

— Жарайды, сен де маған қонаққа кел — деді тырна.

Келесі түлкі тырнаға қонаққа келді.

— Амансың ба, тырнажан! Жағдайың қалай? Бәрі жақсы ма?

— Қайырлы күн, түлкішек! Сені күтіп отырмын.

Тырна түлкіні үйіне кіргізіп, үстелдің үстінде сұйық тамақ құйылған биік, жіңішке құмыраны беріп, айтады

— Же, түлкіжан, же, ұялма! Шамам келгенше дәмді дайындауға тырыстым.

Түлкі құмыраның ар жағына бір, бер жағына бір шығады, ал құмыраның мойыны жіп-жіңішке, ұзын. Түлкінің тұмсығы ең болмаса тілімен жалауға да жетпеді. Ал тырна тамақты ұзын тұмсығымен ішіп жатып, түлкіге қулана қарап қояды.

— Түлкі, сен неге ішпейсің? Менің тамағым ұнамай ма?

Түлкінің көңіл-күйі түсіп, қоштаспастан есікті қатты жауып, шығып кетті. Ал тырна болса қанатын қағып қала берді. Содан бері тырна мен түлкі дос болмайтын болды.

Гүл

Гүл

Баяғды мекендеген үндіс апачилердің онейда атты тайпасында гүл туралы мынадай аңыз болған екен. Жас аңшы өз тайпасындағы бір сұлу қызға ғашық болады. Алайда оған қыз жауап қатпайды.

– Аспандағы жұлдызды садақпен атып түсірсем, мендік боласың ба? – деп бір күні жігіт қыздан сұрайды.

Бұрын-соңды мұндай ұсынысты естіп көрмеген тәкаппар қыз аңшыны сынамақ болған ниетпен ұсыныс қабыл алады. Бұл жаңалық бүкіл тайпаға таралады. Халық жігіттің бұл ұсынысына күліп, мазақтай бастайды. Намысшыл жігіт сөзінде тұратындығын айтып, күлгендері сендірмек болады.

– Кешкісін шалғындыққа келіңдер, өз көздеріңмен көресіңдер, – деп барлығын шақырады. Сонымен кеш те түседі. Халық та шалғындыққа жинала бастайды. Қыз да қалмай келеді. Аңшы жігіт садағын аспанға бағыттап атып жібереді. Сол кезде аспаннан ағып бара жатқан бір жұлдызға аңшының садағы дәл тиеді. Дегенмен, жігіт көздеген мақсатына жете алмайды. Бұл жайтты байқап отырған Тәңір аңшының бұл қылығына қатты ашуланады. «Егер әр жігіт мына жігіт секілді сүйіктісіне сезімін дәлелдей беретін болса, аспаннан жұлдыз атып түсірсе, аспанда бірде-бір жұлдыз қалмайтын болады, әлбетте мына түрімен ай да аман қалмас» деп жерге дауыл жібереді. Дауыл үш күн, үш түн соғады. Жер беті қара түнекке айналып кетеді. Су арнасынан шығып, жер бетін шая бастайды. Дауыл аяқталғаннан кейін тайпа халық санағын жүргізеді. Айлайда аспаннан жұлдызды атып түсірген жігітті таппайды. Аңыз бойынша, ол жігіт кішкентай гүлге айналыпты. Апачилер оған «ақиа жұлдыз» деген ат қойыпты.

Бір жарым дос

Бір жарым дос.

Базар ішін аралап жүріп саудагер мен баласының арасындағы қызық әңгімеге куә болды.
Әңгіме барысында әкесі: Балам, қанша досың бар?, -деп сұрайды. Жігіт аз-кем ойланып: қырық досым бар, -деп жауап береді. Саудагер жігіт боп қалған баласының жауабына көңілі толмай: Елу жасқа келдім. Осы күнге дейін бір жарым ғана дос таптым, -дейді.

Қала әміршісі түні бойы көз ілмей саудагер сөзінің мәнін ойлап шықты. Ертесіне ең әуелі боп сарайына саудагерді арнайы шақырады.
Оған: Балаң екеуің орталарыңдағы болған әңгімені өз құлағыммен естідім. Бір жарым досым бар дегенің не?, -деп сұрайды.

Саудагер: Сөзімді айтып түсіндірудің бір ғана жолы бар. Қалаға менің қылмыс жасап, тұтқынға алынғанымды. Жаза ретінде өлімге кесілгенімді жариялаңыз. Сонда менің сөзімнің мән-мағынасын өз көзіңізбен көресіз, -дейді.

Әміршінің жаршылары қаланы аралап жүріп хабар таратады.

Көп кешікпен саудагердің жора-жолдастарының бірі келіп:

— Әміршім! Мен досымның қылмысы өтемі ретінде мал-дүниемнің тең жартысын беруге әзірмін, -дейді.

Әмірші:

— Бұл жеткіліксіз, ол өлім жазасына кесілді, -дегенде, саудагердің досы:

— Олай болса, бар жиған-терген дүниемді берейін, -деп ұсынды. Әмірші: болмайды, жазасы – өлім, -деп бас тартты.

Досы саудагерге қарап тұрып: «Досым! Бар дүниемді беріп тұрмын, алайда амал нешік. Сенің алдында достық борышымды өтей алдым ба?», -деп сұрайды.

Саудагер:

— Иә, ризамын. Саған рахмет, -деді.

Мұнан кейін саудагермен қоштасып, досы сарайдан шығып кетеі. Артынан іле-шала саудагердің тағы бір досы кіріп келді. Ол ай-шайға қарамастан:

— Уа, әміршім! Қылмыс жасаған мен едім. Бейшара кісінің ешбір қатысы жоқ. Ол бар болғаны, сонда куә болғаны үшін айыпты, -деп айтып салды.

Әмірші таңырқап:

— Ол өлім жазасына келісіп тұр. Сонда сен саудагердің орнына жазаға дайынсың ба?, -десе де, саудагердің досы:

— Иә, қылмыскер мен. Оның ешбір қатысы жоқ, — деп райынан қайтпады. Жазалау уақыт сәті келгенде, тағы да «сөзіңнен қайтуға соңғы мүрсаты беріледі», -деп ескертті. Саудагердің досы: Әрине, қылмыс жасаған мен, саудагердің ешбір қатысы жоқ, -деп сөзінен айнымады.

Осы кезде саудагер кіріп келіп, досына дән риза боп құшағына алды. Ал, әмірші саудагердің бір жарым досым бар деген сөзінің мәнін ұғынған екен.

Еріншек

Еріншек

Бір уақытта Итаяқ деген кәрі шал болған екен һәм мұның Шүйке деген кемпірі болыпты. Бұлардың бір жалғыз сиыры бар екен. Бұл сиырдың кәрілігі иелерінің кәрілігіндей екен. Қаңтардың шақырлап тұрған аяз күні:

– Сиырға шөп сал, – деп, шал кемпіріне бұйрық қылды. Кемпір бұған бұлайша деп жауап берді:

– Кет арман, егер де тілесек, өзің бер. Мұндай суық күні шөптің үстінен қар күреп, сиырға шөп салып, азаптанбаймын, сен білмейсің бе. Сенің бұйрығыңды орнына бажай келтіруге үлгілдеп тұрған жас емеспін ғой, – дейді. Шал айтты:

– Сен бармағанда, мен барам ба? Алла тағала менен Мұхамед пайғамбарымның бұйырғаны бойынша өле-өлгеніңше мен неге бұйырсам, соған көнсең керек, – дейді. Шығуға аяздан қорқып, екеуі көп таласты. Ақырында, екеуі бұлайша деп, уағда қылды:

– Егерде қай бұрын сөйлегеніміз сиырға шөп салайық, – дейді. Кемпір шалды амалменен сөйлетуге ойлады. Бұл себептен кемпір бір күлдіргіш қу адамға барып:

– Менің шалымды сөйлетіп бер, – дейді. Бұл күлдіргіш адам шалға келіп:

– Асаламалейкүм, Итеке, – дейді. Үндемейді.

– Сен неге үндемейсің, науқассың ба? – дейді. Тағы да үндемеді.

– Сенің тілің бар ма, жоқ па? – дейді. Үн жоқ. Күлдіргіш тұрды да, «Бүйтіп дәнеңе қыла алмайды екенмін, өзге бір нәрсе ойлайын» дейді.

Күлдіргіш Итаяқты шымшылап, аяғынан сүйреп, шашынан тартып, құлағынан жүлкі бастады. Бұл қылған амалы да түкке жарамаған соң ұстараны алып, шалдың құрғақ шашын күшінің пәрменінше қыра бастады. Шалдың жанына батса да, мықтанып, тымсырайып отыра берді.

Күлдіргіштің көңілі бұған да көншімей, сақалы мен қасын алып тастап, бет-аузының бәріне қара сатпақ қылып, күйе жағып қойды. Итаяқ сонда да үндемей, жалпыып отыра берді. Күлдіргіш көршісінің үйінде жасырынып отырған кемпірге жүгіріп барып айтты:

– Ей, Шүйке, жұмыстың бәрі бітті. Енді барсаң да болады, шалың күтіп отыр, – дейді. Шүйке қуанғаннан:

– Сиырға шөпті мен бермеймін, шалым береді ғой, – деп, үйіне қарата байпаңдап жүгірді. Үйіне кіргенде, шалының жексұрынданып отырған пішінін көріп, шошып кетті. Шүйке таңқалғаннан біраз ғана қозғалмастан тұрып, аяғында әрең-мәрең қатты сөйлеп жіберіп айтты:

– Сүйікті, шалым, Итекем, қарағым, шырағым, көзім тоймайтуғын көзімнің нұры, саған не болған? – дейді.

Итеке орнынан ұшып тұрып, қуанғаннан қатты айғай салып:

– Шүйкешім, енді сиырға шөпті сен саласың, – дейді.

Мақтаншақ қоян

Мақтаншақ қоян

Орманда бір қоян өмір сүріпті. Ала жаздай сайрандап, тоғайдағы жеміс-жидектерді теріп жеген ол, қыс түссе қарны ашып, ауылға арпа ұрлауға барады екен.

Бір күні ол ауыл шетіндегі тұратын шаруаның үйіне ұрлыққа келеді. Қорасына кірсе, қаптаған қоян. Ол мақтана бастайды.

— Сендер үйде тұрсаңдар қайтейін?! Мен сендерден бәрібір артықпын. Менің мұртым мұрт-ақ! Сендердікіндей емес! Ал, табаным мен тістерім ше? Сендердікі салыстыруға да келмейді. Мен ешкімнен қорықпаймын!

Үй қояндары мақтаншақ қоянның қылығын Қарға тәтелеріне айтып береді. Ол бөспе қоянды жазаламақ болып, іздеп тауып алады.

Даңғой қоян шошып кетеді:

— Қарға тәте! Тиіспеші. Мен енді мақтанып, елдің мазасын алмайтын боламын!

— Солай де! Босқа мақтанба! Елден ерекшелігіңді бос сөзбен емес, ісіңмен көрсет! — дейді Қарға.

Арада біраз күн өткен соң, бірде қараса, әлгі қарғаны иттер талап жатыр екен. Жаны ашып кеткен қоян құтқармақ болады. Иттердің назарын өзіне аударып, тұра жүгіреді. Қарғаны тастай салған иттер қоянды қуа жөнеледі. Ол қашып құтылады.

Қоянның ерлігіне риза болған қарға оған келіп жолығып:

— Рақмет саған! Сен мақтаншақ емес екенсің, мақтауға тұратын ер екенсің! — деп ризашылығын білдіреді.

Үш жетім

Үш жетім

Ертеде, ерте заманда, ешкі күйрығы келте заманда бір патша бар екен. Оның жалғыз ұлы болыпты. Ол ұлы ажалы жетіп ауырып өліпті. Жалғыз ұлының күйігінен патша далаға шықпай жатып алыпты. Бұл патшаға бірнеше патша көңіл сұрай барыпты. Сонда да тұрмапты. Патша басқармаған соң елі күйзеліпті. Осы елде жан ашыр адамы жоқ, әке-шеше, аға-іні дегендей туған туысы жоқ **үш жетім** бар екен. Бұлар **үшеуі** ақылдасып «біз патшаның көңілін сұрасақ қайтеді» деген оймен патшаға бармақшы болады. Бұлар халықтарына «біз барып көңіл сұрасақ қайтеді» деп ақылдасады. Халықтары: «Сен **үшеуің** түгіл сендерден де зорлар барып көңіл айтқан сонда да тұрмаған патша, сендерге тұра ма?» - депті. Әрине ол уақта **жетім-жесірді** көрсе де көзге ілмейтін уақ қой. Осы күні бұл **үшеуі** жылап-жылап ауылына қайтады. Тағы бір күні **үшеуі** ақылдасып, алған бетімен патшаның ордасына бармақшы болып, үйінен шығып, сол бетімен ордаға келеді. Барайын десе алдындағы қарауыл рұқсат етпейді. Осы жерде бұлар тұра береді. Ол қарауылдары барып, патшаға хабар етеді. Бала деген соң «патша қандай жұмысы бар екен, әкел» дейді. Сонымен **үшеуі** барып отырады. Онан соң патша: «Қош, жұмыстарың не, айт», - дейді. **Үшеуінің** ішінде біреуі тұрып айтады:

- Ия, таласымыз бар. «Қандай талас, айт қане?» - дейді патша. Бала біреуін қолымен көрсетіп:

«Мынау бір жерге алтын қойып кетіпті. Оны мынау қойған жерден алып кетіпті. Осы алтын қойған баланікі ме, жоқ болмаса, қойған жерден алған баланікі ме, міне, осы таласымыз», - дейді. Патша: «Әрине, қойған баланікі», - дейді. Бала тұрып: «Сонда алтын қойғандікі болды ма?»

- Ия.

- Ендеше, құдай баланы осы дүниеге қойды, яғни жаратты, оны сіз алдыңыз. Бірақ ол алған сіздікі емес, қойған құдайдікі ғой. Не үшін қапа болып төсектен тұрмай жатырсыз? - деп көңіл айтыпты бұл **үшеуі**. Онан соң патша орнынан тұрып есін жинап, қайтадан халқын жинап алыпты дейді. Патша уәзірлерін шақырып, бұларды уәзірлердің қатарынан босатып, бұлардың орнына **үш жетім** баланы ақылды, білгір, зеректігі үшін уәзірлік қатарына енгізіпті. Ал енді бұлар уәзір болып тұра тұрсын. Бұрынғы ескі уәзірлеріне келейік. Бұлар **үш жетімнің** уәзір болғанын көре алмай елге үгіт таратып, осы жердегі тау тасты уатуға, елді бүлдіруге кірісіп, қаланың көп жайларын бұздырып осындай әрекет жасап жүрген кезде патша бір күні жорыққа бұрынғы, соңғы уәзірлерімен шықпақшы болады. Сөйтіп жорыққа шығып келе жатса бір қайырылыс жерде екі байғыз атты құсқа көзі түседі. Қараса біреуі ойда, екіншісі қырда отырған екен. **Үш жетім** бұрын айтады екен «біз құстың да тілін білеміз» деп. Оны ана уәзірлер біледі екен. Бұлар айтыпты, патшаға: «Осы сіздің жаңадан сайлап алған **үш** уәзір балаңыз айтатын еді, біз құстың да тілін білеміз деп, егер де білетін болса анау отырған байғыздың біреуі ойда, екіншісі қырда нағып отыр екен осыны сұраңызшы», - депті. Байғызбен тілдесіп біліп келу үшін біреуін жібереді. Ол атынан түсіп, атының ерін қайтадан мықтап тартып алып, қайта атына мініп артынан қуып жетеді. Аналар сұрайды: «Не үшін біреуі ойда, екіншісі қырда отыр екен?» - дейді. Бала сонда:

- Ойда отырғанның жалғыз ұлы бар екен, қырда отырғанның қызы бар екен, екеуі қалың мал сөйлесіп отыр екен. Қызы барға ұлы бар айтады екен «менің балама қызынды бер» дейді екен. Ол «қанша мал бересің» депті. Ұлы бар: «Отыз алтын берем», - депті. Қызы бар айтыпты: «Онда саған қызымды бермеймін, себебі отыз алтын өзімде бар, одан да көбірек бер, - деп, бітісе алмай отыр екен», - деп бала осымен сөзін тамамдапты. Сонда патша тұрып: «Ә, менің адамдарым бұзылған екен ғой», - деп ойға кетіпті. Сөйтіп серуендеп болып кешкі уақытта жай-жайына тарасыпты. Кешке таман патша жаман киім киініп алып, қаласын аралап көруге шығып, қаласын қараса, қаласының тең жарымы бұзылуға тақатып қалған екен, оны көріп қайтады. Ертеңіне «қош енді, балалар, ел бүлініп, қала бұзылыпты, бар жайларыңды табыңдар» деп, **үш жетімді** уәзірліктен босатып қоя беріпті. Балалар сөйтіп бас қамымен жүре тұрсын. Енді қалаға келейік. Бұрынғы уәзірлерді қайта сайлап алыпты да, патша селт етпей шалқасынан жатып уәзірлеріне аты-жөні жоқ «әкел!» депті. «Егер **үш** күнге шейін әкелмесеңдер бастарыңды кесем», - депті.

Сонымен бұлар не әкел дегенін білмей, ақылдасып, «осы ана **үш жетім** балалар зерек еді, соны іздейік» депті. Сонымен бұл **үшеуі** екі күн өтіп, үшінші күні іздеп тауып алады. Келе бұлар балаларға сәлем береді. Ол **үшеуі** де сәлемін қабылдады да: «Қош, жол болсын,

АЛТЫН сақа

Тышқанның өсиеті

Тышқан баласына оңашада үйретіпті: Адам деген мықты жауымыз бар, ағаштан қақпан құрып, үстіне ғана май байлап қояды, соны жеймін деп барсаң, қақпан ұстап алады, балам, соған жолай көрме, — деп. Бір күні өлгі баласы ойнап жүріп, майдың иісі шыққан соң, неғылып қойған екен деп, қасына жоламай, алыстан сығалап қана қараса, шешесінің айтқан қалыбынша қақпан, үстінде майымен тұр екен. Ойлады: қарашы, адамның ақылсыздығын, ағаштан қақпан ғана істеп, үстіне май байлап, бізді қызықсын деп қойғанын. Біз сол қулыққа бола қоямыз ба деп, олай-бұлай одыраңдап жүгіріп жүрді де айтты:

— Сөйтсе де, айхай майы құрғырдың иісінің жақсысын - ай, жемесем де биттей ғана жақындап иіскеуге болады ғой, — деп, бірте-бірте жақындай-жақындай бара жатқанда, қақпан тарс етіп, тышқанды жаншып тастады.

Үйшік

Үйшік

Жазық далада бір үйшік тұр. Шиқылдауық тышқан тоқтай қалып сұрайды: — Үйшік-үйшік! Кім үйшікте тұрады? Ешкім үн қатпады. Тышқан үйшікке кіріп өмір сүреді. Бақылдап бақа келеді: — Үйшік-үйшік! Кім үйшікте тұрады? — Мен, шиқылдауық тышқанмын. — Ал мен, бақылдаған бақамын. — Кел, бірге тұрайық! — деп бақа мен тышқан үйшікте бірге өмір сүреді. Секендеп қоян келеді. Тоқтай қалып сұрайды: — Үйшік-үйшік! Кім үйшікте тұрады? — Мен, шиқылдауық тышқанмын. — Мен, бақылдаған бақамын. — Ал сен кімсің? — Мен, секендеген қоянмын. — Кел, бізбен тұр! Енді олар үшеуі үйшікте тұрады. Терезені түлкішек-әпке тоқылдатады: — Үйшік-үйшік! Кім үйшікте тұрады? — Мен, шиқылдауық тышқанмын. — Мен, бақылдаған бақамын. — Мен, секендеген қоянмын. — Ал сен кімсің? — Мен, түлкішек-әпкемін. — Кел, бізбен тұр! Енді олар төртеу болады. Жүгіріп келіп есіктен сұр қасқыр сұрайды: — Үйшік-үйшік! Кім үйшікте тұрады? — Мен, шиқылдауық тышқанмын. — Мен, бақылдаған бақамын. — Мен, секендеген қоянмын. — Мен, түлкішек-әпкемін. — Ал сен кімсің? — Мен, сұр қасқырмын. — Кел, бізбен тұр! Енді олар бесеу болады. Барлығы көңілді өмір сүріпті, ән айтыпты. Бір күні қорбандаған аю үйшіктен шыққан дауыстарды естіп, тоқтап айқайға салады: — Үйшік-үйшік! Кім үйшікте тұрады? — Мен, шиқылдауық тышқанмын. — Мен, бақылдаған бақамын. — Мен, секендеген қоянмын. — Мен, түлкішек-әпкемін. — Мен, сұр қасқырмын. — Ал сен кімсің? — Мен, қорбандаған аюмын. — Кел, бізге! Аю кірейін-кірейін деп, кіре алмайды. — Мен, шатырда тұрайын. — Бізді басып каласың. — Жоқ, қорықпаңдар. — Жарайды, шық. Аю отыра қалғанда үй: «тарс» — етіп құлады. Үйшіктен аман-есен: тышқан, бақа, қоян, түлкі, қасқыр қашып шықты. Барлығы бірігіп бөрене тасып, тактай аралап үлкен үй салуға кірісті. Үйшіктері үлкен, биік, әдемі болып шықты!

Мұрагер

Мұрагер

Бір шалдың төрт ұлы болыпты. Бір күні шал ұлдарын жинап алып:

— Мен қартайдым. Біреуіңнің үй иесі болатын уақыттарың жетті. Кімнің ақылы байлығына сай болса, сол мұрагерім болады. Өр қайсың маған байлықтарың мен ақылдылықтарыңды көрсетулерің керек, — дейді.

Үлкен ұлы асыл тас салған жүзігінің көзін көрсетіп:

— Міне, менің байлығым. Ал кім бай болса, сол ақылды, — дейді.

Екінші ұлы асыл киімдерін киіп, өдеміленіп келеді де:

— Мені осы түрімде көргендер ақылым мен байлығымның алдында бас иеді, — дейді.

Үшінші ұлы күміспен және алтынмен апталған белдігін буынады да:

— Мұндай белдікті ешкім, ешқашан буынып көрген емес, — дейді.

Әкесі үлкен балаларына қарап, басын шайқайды да, ең кіші ұлына бұрылып:

— Сен неге үндемейсің? Сен қандай байлығыңмен мақтанасың? — дейді.

Сонда кенжесі:

— Менде асыл тасты жүзік те, сәнді киім де, алтын-күміспен апталған белдік те жоқ. Тек жұмысқа жарамды екі қолым бар, қайрат-жігерге толы жүрегім бар, — дейді.

Шалға кенже баласының тапқыр да ойлы сөзі ұнайды.

— Жұмыс істей білген адам жұтамайды, — деп, өзінің кенже ұлын үй шаруасын басқаруға мұрагерлікке атайды.

Үлкен балаларына әнісінің айтқанынан шайқпай, талабын орындауды өсиет етеді.

Бір уыс мақта

Бір уыс мақта

Бір кішкентай қыз өкесінің шапанын жамап отыр екен, шешесі қасына отырып, ақыл айтты:

- Балам, дүниедегі жаратылған жәндік-жансыздардың ешқайсысының да керексіз болып, жерде қалатыны болмайды, - деп. Сол сөзді айтып отырғанда, қыз бала киімін жамап болып, жердегі мақтаның қиқымын терезеден лақтырып, далаға тастады.

- Әже, осы қиқымның ешнәрсеге керегі бола қалмас, - деп.

Шешесі:

- Балам, сол да жерде қалмайды, - деді.

Осылайша сөйлесіп, терезеден қарап отырса, манағы мақтаны жел көтеріп ұшырды, мұны бір торғай көріп қуып барып, мақтаны тұмсығына тістеп қана алып, ұшып кетті. Қыз әжесінен:

- Манағы мақтаның қиқымын бір торғай алып кетті, оны неғылады? - деп сұрады.

Әжесі айтты:

- Кердің бе, балам, күн айналмай манағы айтқан сөздің келгенін. Ол кішкентай мақтаны торғай ұясына төсеп, жас балапандарына мамық етеді, - деді.

Күшік пен мысық

Күшік пен мысық

Қарны ашқан күшік тауда қаңғып жүрсе, қасқыр жүгіріп келіп:

— Ей, күшік, мен сені жеймін! — депті.

— Қой, көкешім, қой! Әуелі мені тойғыз, сонан соң жерсің, — депті күшік.

Қасқыр:

— Жарайды, жарайды! Менің соңымнан қалмай ере бер, — депті.

Екеуі бірге келе жатып, бір топ сиырды көріпті. Қасқыр өзінің жолдасына қарап:

— Маған қарашы: менің көздерім, құлақтарым, аузым, құйрығым қандай екен? — депті.

— Сенің екі көзің шоқтай қызарып жайнаған, екі құлағың жымиған, аузың арандай ашылған, құйрығың артқы екі аяғыңның арасына қыстырылып, жас шыбықтай болып майысқан, — депті күшік.

— Мен не қылар екем, соны қара, — депті де қасқыр шапшып барып, бір бұзаудың тамағына жабысады да тұншықтырып өлтіріп, күшікті де тойғызады, өзі де тояды.

— Мен тойдым, сенің етіңді енді жемеймін. Қош бол! — дейді де қасқыр желе жортып, кетіп қалыпты.

Күшік бұзаудың жемтігінің қасында қалып, үш күндей тегін етке тойып жатыпты. Ақырында, іші пысқан соң, қаңғып жортуылға шыққан екен, бір аш мысыққа кез болып, оған:

— Ей, мен сені жеймін! — депті.

— Қой, күшеке, қой! Әуелі мені тойғыз, сонан соң жерсің, — депті мысық.

— Жарайды! Менімен бірге еріп жүр, — депті күшік.

Біраздан соң бұлар бір топ түйеге келіпті.

Күшік:

— Мысық! Маған қарашы: менің көздерім, құлақтарым, аузым, құйрығым қандай екен? — депті.

— Несін айтасың! Сенің көзің бозарып тұр, құлақтарың салпайып тұр, аузың аңқайып тұр, тілің салақтап, құйрығың салпаңдап тұр, — депті мысық.

Сонда бұған күшік:

— Енді мен не қылар екенмін, көр! — депті.

Күшік жүгіріп барып, бір түйенің аяғын тістейін дегенде, түйе мұны дәлдеп тұрып, басқа тегіп қалыпты, күшік сол арада сеспей қатыпты. Сонда мысық айтыпты:

— Әй, мақтаншақ! Сен әліңе қарамай, қиын іске қолыңды созасың! Сенің етіңді енді мен жеймін, — депті.

Қара батыр

Қара батыр

Қара батыр деген ерді бала күнінде түрікпен елінің жортуылшылары ұстап алып, еліне апарған соң қой бақтырыпты. Аш, жалаңаш сақтап, жөнді тамақ бермеген соң, бала қойдың далада сүгін сауып ішіп, сонымен күн көріп жүріпті. Бір күні бала далада қамығып жылап отырғанда, алдына бір қарға келіп қонады.

Бала қарғаға айтты.

— Қарғалар-ау, қарғалар, қанды көрсе жорғалар, тұмарымды ал сана, біздің елге бар сана, сағынып жүрген әкеме, тұмарды бере қал сана.

Қарға бір қарқ етті де ұшып кетті. Бір мезгілде сауысқан келіп қонды.

— Ай, сауысқан, сауысқан, өлеске жеп тауысқан, тұмарымды ал сана, елге бара қал сана...

Сауысқан шық-шық етті де ұшып кетті.

Келіп тырна қонды.

— Ұзын мойын тырналар, қайыры бар мырзалар, тұмарымды ал сана, елге бара қал сана...

Тырна тыррау-тыррау деді де ұшып кетті.

Одан қаз келді.

— Әй, қаздар-ау, қаздар-ау, сізге барды наздар-ау, тұмарымды ал сана, елге бара қал сана...

Қаз қаңқ-қаңқ етті де ұшып кетті.

Енді аққу келді.

— Көлден ұшқан қуларым, құс төресі туларым, тұмарымды ал сана, елге бара қал сана...

Аққу тоқталыңқырап, көлденеңдеп тұрды да, ол да ұшып кетті.

Біраздан соң қарлығаш келді.

— Әй, қарлығаш, тамыр-ай, жауда болдым қалар-ай, тұмарымды ал сана, елге бара қал сана...

Қарлығаш ұшып олай кетті, ұшып бұлай кетті, ақыры қимай келіп, баланың қолына қонды.

Бала ойлады: әкем тұмарымды көріп таныса да, қай елде екенімді біле алмас; бұған бір белгі салғайын деп, өзінің қолын пышақпен шаншып қанатты да қанымен тұмар үстіне түрікпен елінің таңбасын салды. Сөйтіп болған соң, тұмарды қарлығаштың мойнына байлап, елінің, әке-шешесінің жерін айтып, ұшырып қоя берді.

Шалқан

Шалқан

(орыс халқының ертегісі)

Атай көктемде шалқан егеді. Шалқан үлкен дәу болып өседі. Күзде атасы шалқанды жапырағынан ұстап тартып көрді. Бірақ шалқан жұлынбады.

Көмекке әжені шақырады.

Әже — атадан, атай — шалқанның жапырағынан ұстап тартты, жұлынбады.

Әжесі немере қызын шақырады.

Немересі — әжесінен, әжесі — атасынан, атасы — шалқанның жапырағынан ұстап тартты, жұлынбады.

Немересі итті көмекке шақырады.

Ит — немересінен, немересі — әжесінен, әжесі — атасынан, атасы — шалқанның жапырағынан ұстап тартты, жұлынбады. Ит мысықты көмекке шақырады.

Мысық — иттен, ит — немересінен, немересі — әжесінен, әжесі — атасынан, атасы — шалқанның жапырағынан ұстап тартты, жұлынбады.

Мысық тышқанды көмекке шақырады.

Тышқан — мысықтан, мысық — иттен, ит — немересінен, немересі — әжесінен, әжесі — атасынан, атасы — шалқанның жапырағынан ұстап тартып — тартып.

Осылай бәрі қосылып шалқанды жұлып алды.

Ер төстік

Ер тәстік

Ерте заманда Ерназар деген кісі болыпты. Ерназардың өзі бай болыпты. Қора толған қойлары болыпты. Матау толған түйелері болыпты. Өріс толған жылқылары болыпты. Ерназардың сегіз ұлы болыпты. Бір жылы үлкен жұт болып, ел малын алысқа, отарға айдап кетіпті. Ерназардың сегіз ұлы соның ішінде кетіпті. Бір қыстық азығын алып, кемпірі мен Ерназар үйінде қалыпты. Ерназардың сегіз ұлы сол кеткеннен хабарсыз кетеді, айлар өтеді – келмейді, жылдар өтеді – келмейді. Ерназардың азығы таусылады, ашықты, жейтін тамақ таппады. Кемпірімен екеуінің орнынан тұруға елдері өрең-өрең келеді. Бір күні кешке жақын кемпір төсегінен тұрып, үйдің түндігін ашады. Тұруға мұршасы келмей жатқан шал шаңыраққа қараса, шаңырақтың күлдіреуішінде керулі тұрғалы кер биенің тәстігі көзіне түседі. Ерназардың қуанып, есі шығады.

— Кемпір, сүйінші! Керулі тұрған кер биенің тәстігі майлы көрінеді, бол, жылдам асып жіберші, — дейді.

Сөйтіп, бұлар тәстікті қазанға салады. Тәстікті асып жеп, шал мен кемпір өлденеді. Ұзамай кемпір жүкті болады. Мезгілі болып, босанады. Бір ұл туады, оның атын Тәстік жеген соң біткен бала деп, Тәстік қояды.

Тәстік өзгеше бала болып өседі: бір айда бір жастағы баладай, үш айда үш жастағы баладай, бір жылда он бестегі жасөспірімдей болып, екі жасында алысқан кісілерін алып ұратын бала болады. Садақ тартып үйренеді, тартқан садағын тоғыз қабат кетпеннен өткізеді. Аң аулап, құс атып, шал әкесі мен кемпір шешесін асырайды.

Тәстік бір күні ауылдың арасында отырған тарғақты садақпен тартып қалады. Қанатын үзіп кетеді. Тарғақ жығылмай, бір қанатын сабалап қаша береді. Тәстік үстіне қуып жүгіреді. Сөйтіп жүргенде, тарғақ бір кемпірдің өрмегінің үстінен қарғып өтеді. Қуып Тәстік те өрмектен секіреді. Сөйткенде Тәстіктің бір бақайы өрмекті іліп кетеді. Өрме жібі үзіліп қалады.

Өрмек тоқып отырған кемпір: «Алдағана көк шешек-ай! Өрмегімді үзіп кеттің. Ерте кешке бүйтіп, жар қуалап, торғай атқанша, тентіреп жүрген сегіз ағанды тауып алмаң деп қарғап сілейді.

Тәстік кемпірге жауап бере алмай, оның сөзіне қатты қорланады. Әсіресе, «тентіреп ағаң» деген сөз оған қатты тиеді. Тәстік бұрын ағалары барын есіткен жоқ екен. Өке-Тәстікке айтпайды екен. Кемпірге сөз қайыра алмай, Тәстік жүгірген бетімен үйіне кетіп, әкелген құстарын лақтырып тастап, отыра кетеді. Тәстіктің ашулы түрін көріп, шешесі

«Саған не болды? Кіммен жанжалдастың?» — деп сұрайды.

Тәстік кемпірдің сөзін түгелімен шешесіне айтады. «Ағаларым қайда? Неге келмейді? әкелемін!» — дейді. Шешесі:

«Қақбас кемпір өтірік айтады. Сенің ағаларың болған жоқ, оның сөзіне нанба», — дейді. Тәстікті нандырып қояды.

Тағы бір күні Тәстік асық ойнап жүріп, әлгі кемпірдің жалғыз баласын жұдырығымен қойып жіберсе, балы өліп қалады. Кемпір Тәстікті бұрынғыдан да жаман қарғап-сілейді.

— Қыршыныңнан қиылғыр, Тәстік! Менің жалғыз балама әлің жеткенше, айдалада тентіреп өлген сегіз ағаңның қураған сүйегін тауып алсаң болмай ма? — дейді.

еді.

Тәстіктің келген елі ас беріп жатқан ел екен. «Ағаларымды осы астан іздеп көрейін», — деп, асқа тігілген қалың үйді жағалай қыдыра бастайды. Арықтаған, азған киімі жыртқы-жыртқы Тәстікті ешкім ескермейді. Жаяу жүрген адамды кім білсін? Сөйтіп келе жатса, табақшылар бір кезде:

«Ерназардың сегізіне тарт, Ерназардың сегізіне тарт», — деп, шуылдасып жүр екен. «Ерназардың сегізін көрейін», — деп, үйге кірмек болса, табақшылар Тәстікті кейін қарай сүйреп, қақпалай береді. «Қайыршы неме, өлі өтке тоймадың ба?» — деп жекіріп ұрсады. Тәстік оған шыдамай, табақшының біреуін жұдырықпен қойып қалып, мұрттай түсіреді. Жұрт жиналып қалады.

— Кім керек? Не қып жүрген адамсың? — деп, Тәстіктен жөн сұрайды. Тәстік:

ЖШС «Bal-Aytm2»

Ж.Н.Ибрагимова